

Саморегуляція в українських медіа: як це працює?

Із досвіду роботи Комісії з журналістської етики

Київ 2021

УДК 070.11(477)

© 11

Саморегуляція в українських медіа: як це працює? Із досвіду роботи Комісії з журналістської етики: аналітично-довідковий збірник / за заг. ред. Л. Кузьменко, Л. Куш, О. Погорелова. — Київ : Комісія з журналістської етики, 2021. — 93 с.

У виданні узагальнено досвід Комісії з журналістської етики як органу саморегуляції діяльності журналістів і редакцій в Україні. Вміщено найважливіші рішення за скаргами, заяви і рекомендації, над якими Комісія працювала протягом 2020 – початку 2021 р., а також приклади успішної медіації під час розгляду скарг, і практичні поради: в яких випадках і як можна подати скаргу на журналістський матеріал.

Для журналістів, керівників медіа, студентів і викладачів факультетів журналістики, а також для споживачів інформації – читачів, слухачів, глядачів.

© Комісія з журналістської етики, 2021

ЗМІСТ

<u>Вступне слово. Андрій Куликов, голова Комісії з журналістської етики</u>	<u>4</u>
<u>Саморегуляція в медіа та роль Кодексу етики українського журналіста</u>	<u>6</u>
<u>Про Комісію з журналістської етики: історія створення, склад, напрями роботи</u>	<u>10</u>
<u>Чи варто скаржитися, якщо... Контрольні запитання і приклади</u>	<u>14</u>
<u>10 найважливіших рішень та заяв на скарги споживачів інформації</u>	<u>19</u>
<u>П'ять рекомендацій для створення якісного контенту</u>	<u>60</u>
<u>Медіація – ще один ефективний метод саморегуляції</u>	<u>74</u>
<u>Три приклади та шість ключових тез про медіацію</u>	<u>76</u>
<u>Кодекс етики українського журналіста</u>	<u>85</u>
<u>Як подати скаргу на журналістський матеріал? Покрокова інструкція</u>	<u>88</u>

Розділ 1

ВСТУПНЕ СЛОВО

Засоби масової комунікації в Україні гостро потребують саморегуляції, бодай чимало з тих, хто слухає, читає і дивиться нашу продукцію, про це не замислюються. Ми працюємо в галузі, де вплив тих, хто при багатстві та при владі, часто замінює правила шанобливого ставлення до аудиторії і принцип роботи насамперед в інтересах аудиторії. І український, і міжнародний досвід засвідчують: саме саморегуляція у нашій галузі є дієвим механізмом урівноваження прав тих, хто працює в журналістиці, й нашої відповідальності перед суспільством, а також

захисту від впливів тих, у чийй власності перебувають засоби масової комунікації, і тих, хто користується владою і політичним впливом для того, щоб підлаштовувати галузь під свої потреби.

Просто кажучи, саморегуляція – це коли ми, хто працює у журналістиці, домовляємось між собою, що дотримуємось професійних стандартів та етичних принципів, виготовляючи продукт для вас, нашої аудиторії, і самі ж забезпечуємо виконання цих зобов'язань, спо-

стерігаючи за діяльністю одні одних та визначаючи тих і те, хто і що порушує ці принципи й стандарти. І самі ж ухвалюємо і виконуємо рішення, скеровані на запобігання таким порушенням і на виправлення їхніх наслідків.

Поміж таких дій можуть бути і каральні, як-от позбавлення несумлінних колег документів, що засвідчують належність тих людей до нашої професії. Або оприлюднення назв засобів масової комунікації, чиї співробітниці та співробітники порушують принципи і стандарти. А для того щоб люди в аудиторії знали, хто не заподіє їм шкоди спотворенням відомостей, – оприлюднення списків тих засобів масової комунікації, які дотримуються стандартів і принципів, і пояснення шляхів набуття медіаграмотності, коли люди в аудиторії знатимуть, у який спосіб самим визначати гідне довіри: саморегуляція не тільки для нас, а й для ВСІХ НАС.

В Україні таку роботу провадить Комісія з журналістської етики, яка розглядає спірні питання, коли отримує заяви про порушення етичних та професійних принципів журналістської діяльності. Зустрілися з непрофесійними діями в журналістиці? Подайте скаргу. Це можна зробити, скориставшись виходом [на сторінці КЖЕ](#).

Ця брошура має на меті не тільки розповісти про діяльність Комісії з журналістської етики, а й заохотити людей у нашій аудиторії активніше втручатись до життя медіагалузі країни. Втручатись за певними правилами, які надають змогу розраховувати на дієвість вашого впливу – з допомогою органу журналістської саморегуляції. Прочитайте цю брошуру: вона дає уявлення про те, чому саморегуляція журналістської діяльності несе користь тим, хто посприятиме нашої продукцією.

Привертайте нашу увагу до того, що ми можемо і не зауважити. Вас більше, ви можете побачити більше. Часом саме неучасть аудиторії дає несумлінним із нашого числа відчуття вседозволеності, – а з цього народжується нехтування принципами і правилами. Ми знаємось на своїй професії і здатні дати раду порушенням у ній. Разом впораємось швидше.

Андрій Куликов,
голова Комісії з журналістської етики

Розділ 2

САМОРЕГУЛЯЦІЯ В МЕДІА ТА РОЛЬ КОДЕКСУ ЕТИКИ УКРАЇНСЬКОГО ЖУРНАЛІСТА

Саморегуляція допомагає засобам масової інформації реагувати на обґрунтовані скарги та виправляти недоліки методом спроб і помилок

Саморегуляція у медіа – це спільні зусилля професійної спільноти засобів масової інформації з добровільного визначення принципів, які керують роботою редакції, і їх дотримання у відкритому процесі інформування громадськості. При цьому незалежні ЗМІ беруть на себе частку відповідальності за якість суспільного дискурсу в країні за повного дотримання редакційної самостійності в його формуванні. ([The Media Self-Regulation Guidebook](#), Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи медіа, 2008).

Саморегуляція полягає у встановленні мінімальних принципів етики, достовірності, прав особистості за повного збереження редакційної свободи, що повідомляти і які думки висловлювати. Саморегуляція допомагає засобам масової інформації реагувати на обґрунтовані скарги та виправляти недоліки методом спроб і помилок.

У зазначеному посібнику Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи медіа окреслено п'ять аргументів на користь розвитку саморегуляції галузі:

- 1) воно зберігає редакційну свободу;
- 2) саморегуляція дозволяє мінімізувати втручання держави;
- 3) воно сприяє підвищенню якості медіа;
- 4) саморегуляція засвідчує відповідальність медіа;
- 5) воно сприяє доступу читачів до медіа.

У чому переваги саморегуляції для журналістів і медіа?

У багатьох випадках саморегуляція є більш ефективним за державне регулювання, а розвиток саморегулювних організацій дозволяє уникнути більш жорстких законодавчих рамок у сфері медіа. Тобто для збереження справжньої незалежності від влади журналісти потребують дієвої саморегуляції.

Переваги саморегуляції:

- наявність стимулів для добровільного дотримання колективно розроблених правил;
- гнучкість у реалізації спільних політик;
- невисокий обсяг витрат для всіх зацікавлених сторін.

Зазвичай журналісти й медіа більше схильні дотримуватися правил, у встановленні яких вони брали безпосередню участь, і прислухатися більше до думки колег, ніж до висновків наглядових органів, якщо це стосується професійних аспектів. Крім того, важливу роль відіграє зацікавленість самих журналістів: якщо така зацікавленість існує, саморегуляція відбувається успішно. За низької мотивації медіа результат регулювання всередині галузі буде невисоким.

У багатьох випадках детальне державне регулювання змісту медіа виглядає надмірним і таким, що не враховує еволюцію суспільства і технологій.

Саморегуляція може добре узагальнювати колективні практики діяльності, а саморегулювальні організації – швидко реагувати на нові явища та виклики в журналістиці. Це перевага, якої немає у державного органу. Домовитися про нові правила і стандарти з певного аспекту роботи галузі шляхом саморегуляції швидше і простіше, ніж приймати нові закони або нормативно-правові акти.

Діяльність саморегулювальних органів, спрямована на запобігання порушенням або на медіацію конфліктів між громадянами і медіа, має більший потенціал, ніж традиційний шлях вирішення спорів, ще і з міркувань заощадження судових витрат та часу.

У чому переваги саморегуляції для аудиторії медіа?

Саморегуляція покладає на медіа зобов'язання підтримувати діалог із громадськістю. Однією з форм такого діалогу є механізм подання скарг на журналістські матеріали. Крім того, існують практики саморегуляції на рівні окремих медіа (редакційні омбудсмени). Такі механізми забезпечують швидке та дієве реагування на скарги аудиторії.

На відміну від суду подання скарг до органів саморегуляції безплатне, що виглядає як значна перевага для звичайних громадян. Читачі, глядачі й слухачі отримують

упевненість, що їхні права як споживачів інформації захищено.

Саморегуляція, з одного боку, забезпечує відкритість медіа та спонукає їх враховувати думку громадськості. З другого – гарантує незалежність журналістів від політичного чи адміністративного тиску, який може трапитися при державному регулюванні цих питань. Отже, зміцнюється довіра аудиторії до медіа і журналістів.

Що таке кодекси етики, і яка їхня роль у саморегуляції?

Щоб служити суспільству, журналістика повинна бути точною, незалежною, неупередженою, підзвітною і людяною. Для забезпечення дотримання цих основних цінностей редакції і медіа повинні прийняти кодекси поведінки. Так само медіа повинні бути підзвітні людям через ради преси, читачів-редакторів або омбудсменів (accountablejournalism.org/about).

І редакційні кодекси, і професійні кодекси етики, і ради преси, й інститут редакційних омбудсменів – усе це частини механізму саморегуляції медіа. В різних країнах існують різні практики застосування цих елементів залежно від історичних традицій та рівня незалежності медіа. Найпоширенішим інструментом є кодекс етики журналіста.

Відповідальність журналіста перед громадськістю має пріоритет перед будь-якою іншою відповідальністю, зокрема, відповідальністю перед роботодавцями і державними органами, йдеться у «[Глобальній хартії етики журналістів](#)», ухваленій на світовому конгресі Міжнародної федерації журналістів 2019 року. Цей документ визначає засади поведінки журналістів під час збирання, редагування, поширення і коментування інформації, а також під час висвітлення подій.

Кодекси журналістської етики, прийняті в різних країнах, визначають рамки діяльності журналістів для якнайкращого задоволення потреб суспільства у вільному поширенні ідей. Водночас кодекси етики дозволяють уникати дій, які можуть вплинути на надійність інформації, що повідомляється, або порушити права людини.

ВАЖЛИВО! Кодекс журналістської етики – не закон і не посадова інструкція. Це рекомендації для журналістів, які часто опиняються перед необхідністю приймати рішення, зокрема й у етичній площині. Кодекс дає орієнтири як у повсякденних, так і в незвичних для журналіста професійних ситуаціях. Водночас кодекс – це інструмент для споживачів інформації, які можуть оцінити дотримання журналістами стандартів роботи, а також за необхідності – захистити свої права через подання скарги.

В Україні діє Кодекс етики українського журналіста, ухвалений 24 квітня 2004 року на з'їзді журналістів – підписантів документа, а в останній редакції зі змінами – 4 жовтня 2013 року на з'їзді підписантів Кодексу. Документ затверджено 12 грудня 2013 року на пленумі Національної спілки журналістів України та раніше – рішенням Комітету Незалежної медіа-профспілки України.

Кодекс містить 19 пунктів, які визначають основні етичні засади професійної діяльності журналістів. Прийняття і застосування Кодексу відповідає світовій практиці: адже сьогодні якість інформаційного продукту багато в чому залежить від морального вибору, який роблять представники медіа у повсякденній редакційній діяльності.

Із повним текстом Кодексу ви можете ознайомитися в розділі 9, а з прикладами його застосування – в розділах 5, 6 та 8.

Розділ 3

ПРО КОМІСІЮ З ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ЕТИКИ: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ, СКЛАД, НАПРЯМИ РОБОТИ

Основне завдання Комісії з журналістської етики – сприяння дотриманню професійних етичних стандартів в українських медіа та сприяння формуванню запиту суспільства на якісну журналістику

Комісія з журналістської етики – орган саморегуляції роботи журналістів та редакцій в Україні, який обговорює та пропонує вирішення конфліктних ситуацій у медіа шляхом розгляду скарг від споживачів інформації.

Очільник Комісії з журналістської етики 2001-2016 років Володимир Мостовий. Фото: «Детектор медіа»

У своїй діяльності Комісія базується на єдиному стандарті роботи – Кодексі етики українського журналіста, ухваленому 24 квітня 2004 року на з'їзді журналістів – підписантів документу, а в останній редакції зі змінами – 4 жовтня 2013 року на з'їзді підписантів Кодексу. Документ затверджено 12 грудня 2013 року на пленумі Національної спілки журналістів України (НСЖУ) та раніше – рішенням Комітету Незалежної медіа-профспілки України (НМПУ).

Комісія з журналістської етики діє як всеукраїнська громадська організація, що створена 16 вересня 2001 року під час установчих зборів журналістської ініціативи «Журналісти — за чисті вибори», а громадська організація була зареєстрована Міністерством юстиції України у 2003 році.

Про створення Комісії зберігся матеріал «[Журналістська етика: вічна чи поствиборна?](#)», що вийшов у газеті «Дзеркало тижня» №25 від 19 квітня 2002 року. Зокрема, у статті зазначалося: «Усе почалося 16 вересня 2001 року, коли на корпоративних слуханнях «Журналісти й вибори» близько ста співробітників столичних і регіональних ЗМІ підписали звернення «Журналісти – за чисті вибори», що було не чим іншим, як кодексом професійних етичних норм. Підписанти обрали Комісію з журналістської етики –

корпоративний орган, слово якого у випадках порушення журналістської моралі мало б вагу. Не через репресивні механізми – через гласність і втрату поваги колег. Комісію очолив головний редактор «ДТ» Володимир Мостовий, до її складу, обраного на півроку, увійшло дванадцять авторитетних журналістів зі столичних і регіональних ЗМІ».

У грудні 2020 року [в ексклюзивному інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна»](#) Володимир Мостовий зазначив, що Комісія з журналістської етики має бути введена в законодавче поле, мати визначені права та обов'язки.

«Я вважаю, що варто (ввести Комісію в законодавче поле. – Прим. ред.). Проміжний варіант існує в Данії, де є, так би мовити, «бланкетне» право. Якщо до судів звертаються зі скаргами на журналістів, суди пересилають це комісії і на підставі її висновків ухвалюють остаточне рішення. Просто це треба узаконити», – зазначив колишній голова Комісії з журналістської етики.

Комісія є членом Альянсу незалежних пресрад Європи (AIPCE). Комісію з журналістської етики 2017 року було прийнято у члени Міжнародної мережі етичної журналістики (EJN). Крім того, КЖЕ співпрацює з Консультативною комісією з протидії пропаганди

у ЗМІ, створеною Мережею органів медійної саморегуляції (МОМС).

Комісія складається з 15 членів, які обираються на з'їзді ВГО «Комісія з журналістської етики»

Очільник Комісії з журналістської етики від 2017 року і до тепер Андрій Куликов. Фото: The Ukrainians

КЖЕ не має державного фінансування, а її члени працюють на громадських засадах. Ротація членів Комісії відбувається раз на 3 роки.

Головою Комісії з журналістської етики 2001-2016 років був Володимир Мостовий, головний редактор тижневика «Дзеркало тижня». З 2017 року другу каденцію поспіль Комісію очолює Андрій Куликов, журналіст, теле- і радіоведучий, співзасновник «Громадського радіо».

Часто скаржники плутають Комісію з різними інституціями, зокрема й державними, наділяючи її невластивими їй функціями. Комісія – це не суд і не регулятор. Проте вона покликана звертати увагу на неприйнятні порушення журналістської етики та професійних стандартів, аби редакції могли уникати їх у майбутньому, а громадяни – критично оцінювати інформацію, яку вони споживають.

Комісія виносить рішення, спираючись на норми законодавства України, статтю 19 Декларації прав людини, статтю 10 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод, статтю 34 Конституції України тощо, застосовуючи до конкретних ситуацій згаданий вище Кодекс етики українського журналіста.

КЖЕ активно співпрацює з іншими медіаорганізаціями задля покращення медіасередовища. Зокрема, 2019-го та 2020 року Комісія увійшла в коаліцію організацій, які здійснювали медіамоніторинг виборчих кампаній (президентської, парламентської та місцевих виборів) за підтримки Офісу Ради Європи в Україні. В рамках цієї діяльності Комісією було прийнято низку рішень, які стосувалися неетичного висвітлення виборчих кампаній редакціями. 2020 року Комісія почала співпрацю з Конкурсом професійної журналістики «Честь професії»: дотримання Кодексу етики стало одним із основних критеріїв відбору журналістських матеріалів в усіх номінаціях.

Комісія розглядає конфліктні ситуації етичного характеру як за зверненням журналіста, так і за зверненням інших фізичних та юридичних осіб, зацікавлених у етичній оцінці професійної діяльності конкретного журналіста, головного редактора, засновника або власника ЗМІ чи державного органу, що має компетенцію у галузі масової інформації

Робота Комісії з журналістської етики

КЖЕ
Комісія з журналістської етики

2018 2019 2020

Надійшло скарг

43

Надійшло скарг

60

Надійшло скарг

97

Опубліковано
рішень

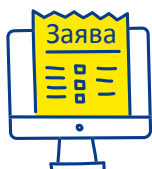
17

Опубліковано
рішень

40

Опубліковано
рішень

56

Заяви та
рекомендації

2

Заяви та
рекомендації

3

Заяви та
рекомендації

13

WWW.CJE.ORG.UA

20 років Комісія сприяє утвердженню етичних норм та професійних стандартів в українському медіасередовищі, зокрема і через просвіту. 2006 року Комісія видала перший в Україні підручник «Журналістська етика» для студентів українських вишів. «Журналістська етика» отримала відповідний гриф Міністерства освіти та науки. 2012 року опубліковано «Практикум із журналістської етики» за підтримки між-

народної організації International Media Support (IMS). 2014 року підготовлено посібник «Журналістська етика: посібник для підготовки до державного іспиту». 2015 року підготовлено посібник «Стандарт рівності: Посібник пресової практики з гендерної перспективи». У травні 2019 року Комісія з журналістської етики підготувала «Порадник для журналістів та редакцій «Висвітлення виборів в Україні».

Наявність та діяльність органів саморегуляції, таких як Комісія з журналістської етики, є надзвичайно важливим для забезпечення формування культури професійної та чесної журналістики і відповідно утвердження довіри до ЗМІ та зміцнення принципу свободи слова в Україні. Сам факт публічного реагування на неетичну поведінку чи поширення недостовірної інформації сприяє оздоровленню медійного середовища, а також виховує свідомого медіаспоживача

Розділ 4

ЧИ ВАРТО СКАРЖИТИСЯ, ЯКЩО... КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ І ПРИКЛАДИ

Ви прочитали публікацію або подивилися сюжет, який здається вам упередженим? Ваші особисті інтереси постраждали внаслідок журналістського матеріалу? Ви стурбовані тим, як журналісти подали ту чи іншу подію? В цьому розділі ви знайдете підказки, як розпізнати порушення етичних стандартів та в яких випадках варто звертатися до Комісії з журналістської етики

Аналізуємо матеріал: вісім контрольних запитань для читача, слухача, глядача

1. Знайдіть, у якому розділі (програмі, рубриці) оприлюднено матеріал. Чи відповідають зміст і форма матеріалу відповідному розділу (програмі, рубриці)?
2. Подивіться, чи містить матеріал ознаки реклами – комерційної чи політичної. Якщо так – то чи наявне належне маркування рекламного матеріалу?
3. Якщо в матеріалі міститься критика на адресу певних осіб, то чи представлено їхню позицію? Чи доклав (доклала) журналіст (журналістка) зусиль, щоб отримати коментар у протилежної сторони?
4. Чи перевірили журналісти всі факти в матеріалі? Чи подано посилання на джерела?
5. Чи процитовані експерти є експертами з теми, порушеної в матеріалі?
6. Чи є подана інформація суспільно значущою?
7. Чи уникають автори мови ворожнечі та поширення негативних стереотипів про окремі етнічні, релігійні, соціальні групи?
8. Чи відповідає заголовок, ілюстрація та відеоряд матеріалу його змісту?

Відповідь «ні» хоча б на одне запитання вказує на ознаки порушення Кодексу етики українського журналіста.

Пояснюємо на прикладах

І Ефір місцевого телеканалу заповнено сюжетами, які вихваляють міського голову і водночас – подають виключно негативну інформацію про його політичних опонентів. Такі матеріали формують у глядачів вороже ставлення до певної політичної сили.

Чи є тут ознаки порушення? Так, це ознаки політичної «джинси».

Чи варто скаржитися? Так.

Підстава: пункт 2 Кодексу етики українського журналіста: «Служіння інтересам влади чи засновників, а не суспільства є порушенням етики журналіста».

2 Під час виборів на місцевому сайті з'явився матеріал негативного характеру про кандидата в депутати. Автор зневажливо пише про кандидата, при цьому не аналізує його діяльність, не викладає факти, а подає власні припущення та оцінки. Матеріал розміщено в рубриці «Новини».

Чи є тут ознаки порушення? Так, це відсутність відокремлення фактів від суджень.

Чи варто скаржитися? Так.

Підстава: пункт 9 Кодексу етики українського журналіста: «Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного».

3 Популярний сайт розмістив відео із соціальних мереж, на якому школярки танцюють біля пам'ятника загиблим в АТО. Публікація спричинила хвилю негативних коментарів та погроз на адресу школярок.

Чи є тут ознаки порушення? Так, відсутність згоди батьків або законних представників неповнолітніх.

Чи варто скаржитися? Так.

Підстава: пункт 18 Кодексу етики українського журналіста: «Журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми».

4 У сюжеті центрального телеканалу розповідається про відкриття ліцею, спорудженого на кошти місцевого бюджету. На відкриття приїхав Президент України, і половину сюжету займає його промова, яка не стосується безпосередньо ліцею. У сюжеті немає синхронів учителів, учнів чи батьків.

Чи є тут ознаки порушення? Так, це ознаки політичної «джинси».

Чи варто скаржитися? Так.

Підстава: пункт 2 Кодексу етики українського журналіста: «Служіння інтересам влади чи засновників, а не суспільства є порушенням етики журналіста».

5 Із заголовком «Шок! 18+» онлайн-видання подає фоторепортаж про дорожньо-транспортну пригоду. У репортажі опубліковано фото загиблої людини великим планом.

Чи є тут ознаки порушення? Так, це втручання у приватне життя.

Чи варто скаржитися? Так.

Підстава: пункт 3 Кодексу етики українського журналіста: «Журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини».

6 Розповідаючи про резонансну подію – зґвалтування молодої мешканки невеликого міста, – журналісти називають її ім'я і прізвище. Також у матеріалі є цитата сусідки, яка вважає: потерпіла сама винна в тому, що з нею трапилося.

Чи є тут ознаки порушення? Так, це втручання у приватне життя і дискримінація жертви злочину.

Чи варто скаржитися? Так.

Підстава: пункт 3 Кодексу етики українського журналіста: «Журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини».

7 Висвітлюючи конфлікт навколо будівництва центру однієї з релігійних громад, видання вживає слова «сектанти» і «секта».

Чи є тут ознаки порушення? Так, це дискримінація за релігійною ознакою.

Чи варто скаржитися? Так.

Підстава: пункт 15 Кодексу етики українського журналіста: «Ніхто не може бути дискримінований через свою стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання».

8 У випуску новин телеканалу з'явився сюжет про те, що поліція порушила кримінальне провадження проти керівників туристичної компанії, яка нібито обдурила клієнтів. У сюжеті звучить назва туристичної компанії, є пряма мова туристів і представника поліції, але немає коментаря від представника туркомпанії.

Чи є тут ознаки порушення? Так, це незбалансоване подання теми.

Чи варто скаржитися? Так.

Підстава: пункт 10 Кодексу етики українського журналіста: «Точки зору опонентів, зокрема й тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано».

9 У новині про стрілянину в центрі міста видання оприлюднює прізвища кількох учасників та називає їх «мафією» і «кримінальними авторитетами».

Чи є тут ознаки порушення? Так, це формування упередженого ставлення до людей, не визнаних судом винними у скоєнні злочину.

Чи варто скаржитися? Так.

Підстава: пункт 4 Кодексу етики українського журналіста: «Висвітлення судових процесів має бути неупередженим щодо звинувачених».

10 Депутат обурений тим, що газета опублікувала матеріал про статки його доньки, і вважає це втручанням у приватне життя.

Чи є тут ознаки порушення? Ні, Депутат є публічною особою, щодо якої межі допустимої критики ширші порівняно зі звичайними громадянами. В цьому випадку суспільний інтерес переважає право на приватне життя.

Чи варто скаржитися? Ні.

Підстава: пункт 6 Кодексу етики українського журналіста: «Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста».

Вимоги, які не розглядає Комісія

- Заподіяння шкоди репутації, моральне й матеріальне відшкодування
- Порушення кримінального провадження
- Видалення матеріалу
- Публікація спростування або вибачення
- Закриття телеканалу, сайту чи газети
- Звільнення редактора (редакторки) або журналіста (журналістки)
- Позбавлення прескартки

Розділ 5

10 НАЙВАЖЛИВІШИХ РІШЕНЬ ТА ЗАЯВ НА СКАРГИ СПОЖИВАЧІВ ІНФОРМАЦІЇ

Предметом скарги до Комісії з журналістської етики можуть бути матеріали або дії журналіста (журналістки) чи медіа під час виконання таких обов'язків. Під час розгляду скарг Комісія вивчає відповідність змісту матеріалів і пунктів Кодексу етики українського журналіста і робить висновок про наявність чи відсутність порушень. У кожному рішенні також містяться рекомендації для медіа з висвітлення певних тем

1 Рішення Комісії з журналістської етики від 23 березня 2020 року «Журналісти порушили етичні принципи під час поширення «сенсаційних» заяв (на прикладі висловлювань Патріарха Філарета)»

Скриншот інтерв'ю
«Такий Томос
нам не потрібен,
мене ошукали, –
патріарх Філарет»
[на YouTube-каналі](#)
[«4 канал»](#)

22 березня українські медіа поширили новину, зроблену на основі інтерв'ю Патріарха Філарета «4 каналу», який, зокрема, зазначив, що пандемія коронавірусу виникла та поширюється «через одностатеві шлюби». Крім того, тиражувався заклик Філарета брати участь у причастях у культових спорудах під час карантину.

Особливо в непростий час для України й світу, коли поширення фейків та дезінформації може призвести до зростання рівня агресії в суспільстві, а нестача повної та об'єктивної інформації веде до поширення конспіративних та антинаукових тверджень і породжує у частини аудиторії бажання шукати «винуватців» замість шляхів розв'язання проблеми.

Комісія з журналістської етики як орган саморегуляції роботи журналістів та редакцій занепокоєна та засуджує тиражування мови ворожнечі щодо ЛГБТ-спільноти та заклики до нехтування вимогами карантину в медіа

Що не так робили медіа з точки зору журналістської етики?

1. Обрали у якості заголовка дискримінаційне висловлювання. Деякі медіа не тільки винесли у заголовок висловлювання Філарета, але й не взяли його у лапки. Треба пам'ятати, що така практика є вкрай небезпечною, оскільки повторення ярлика призводить до його утвердження як загальноприйнятого стереотипу. Навіть більше, дискримінаційні висловлювання, розтиражовані медіа, можуть спричинити сплеск гомофобії та злочинів на ґрунті ненависті. Це порушує пункт 9 Кодексу етики українського журналіста про те, що факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного. Неприпустимим є поширення інформації, що містить упередженість чи необґрунтовані звинувачення, без додаткового коментаря чи пояснення, чому вказані висловлювання є дискримінаційними та/або антинауковими

2. Подали новини без дотримання балансу, додаткових пояснень, беків, коментарів експертів чи лікарів. Це є порушенням пункту 6 Кодексу етики українського журналіста про обов'язок поважати право громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події. Це також є порушенням пункту 10 Кодексу, відповідного до якого точки зору опонентів, зокрема й тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано. Так само мають бути подані оцінки незалежних експертів.

3. Уживали некоректну термінологію, зокрема, «гомосексуалізм», замість «гомосексуальність». Термін «гомосек-

суалізм» – застарілий і образливий. Після 1990 року, коли поправка про вилучення гомосексуальності зі списку хвороб була прийнята Всесвітньою організацією охорони здоров'я, питання про те, чи є гомосексуальність патологією, можна вважати остаточно закритим. Комісія з журналістської етики нагадує, що головним завданням журналіста (журналістки) є об'єктивне висвітлення подій, а не поширення мови ненависті.

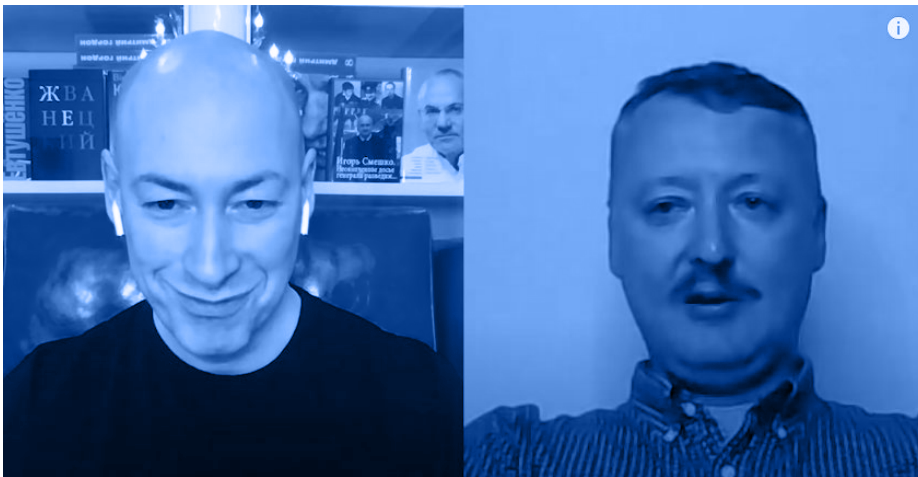
Отже, у багатьох новинах за цією темою було порушено пункт 15 Кодексу етики українського журналіста, який говорить про те, що ніхто не може бути дискримінований через свою стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання та інші ознаки.

Комісія з журналістської етики рекомендує журналістам та редакціям:

1. Розуміти, що слова, сказані публічною людиною, яка користується довірою широкого кола людей, можуть часто сприйматися на віру, без додаткової перевірки чи аналізу. Завдання журналіста (журналістки) – подати цей аналіз у матеріалі.
2. Поважати право аудиторії на достовірну та об’єктивну інформацію і під час підготовки матеріалів, які містять дискримінаційні та антинаукові висловлювання, додавати коментарі фахівців та пояснення, що дають аудиторії повну і всебічну характеристику описуваного явища.
3. Не оцінювати суб’єктивно, що видається смішним, неправдивим або «й так зрозумілим» суспільству. Натомість дати вичерпну інформацію, щоб читач чи глядач зміг прийняти власне поінформоване рішення про описувану подію чи твердження.
4. Під час висвітлення тематики, яка стосується вразливих до дискримінації груп, пам’ятати, що ЗМІ впливають на суспільство, і від кута подання новин, зокрема, залежить поширення злочинів на ґрунті ненависті.
5. При підготуванні журналістських матеріалів про ЛГБТ-спільноту використовувати посібник ГО «Інсайт» [«Как правильно писать о ЛГБТ. Курс для журналистов»](#). А також пройти безплатний онлайн-курс [«Як писати про ЛГБТ: Курс для журналістів»](#) на платформі «Прометеус».
6. У всіх чутливих випадках керуватися Кодексом етики українського журналіста, а також звертатися до Комісії по роз’яснення чи пораду.

2 Заява Комісії з журналістської етики від 22 травня 2020 року щодо оприлюднення Дмитром Гордоном інтерв'ю з Наталією Поклонською та Ігорем Гіркіним

Скриншот інтерв'ю Дмитра Гордона із Ігорем Гіркіним, [YouTube-канал Дмитра Гордона](#)

Зважаючи на значний суспільний резонанс та гостру дискусію в журналістській спільноті, Комісія з журналістської етики вважає за необхідне висловитися щодо інтерв'ю Дмитра Гордона з Наталією Поклонською та Ігорем Гіркіним.

Передісторія

Засновник інтернет-видання «ГОРДОН» та телеведучий Дмитро Гордон провів інтерв'ю з Наталією Поклонською та Ігорем Гіркіним. Наталія Поклонська – колишня українська прокурорка, яка після окупації Криму 2014 року перейшла на бік Росії та указом президента РФ В. Путіна була призначена «прокурором» окупованого Кри-

му. Згодом була обрана до Державної думи РФ. Українські правоохоронні органи порушили низку кримінальних справ проти Н. Поклонської, зокрема, за державну зраду і причетність до незаконної заборони Меджлісу кримськотатарського народу. Ігор Гіркін (Стрелков) – один із ватажків бойовиків «ДНР», так званий міністр оборони «ДНР». Міжнародна спільна слідча група, що розслідувала збиття літака рейсу МН17, назвала І. Гіркіна (Стрелкова) серед чотирьох підозрюваних у збитті цього літака.

Обидва інтерв'ю транслювалися наживо через YouTube-канал Дмитра Гордона і тривали близько трьох годин. Частина громадськості висловила обурення щодо самого факту цих інтерв'ю та щодо їхнього змісту. Також обурення викликало той факт,

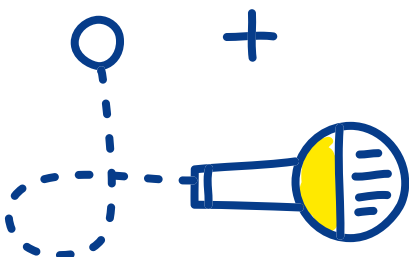
що Дмитро Гордон заявив, що проводив ці інтерв'ю у співпраці зі Службою безпеки України, хоча в самій СБУ це заперечили.

Відповідно Комісія з журналістської етики вважає за необхідне зазначити таке.

Щодо факту інтерв'ю

Журналісти мають право брати інтерв'ю у диктаторів, воєнних злочинців, підозрюваних у тяжких міжнародних злочинах та інших подібних осіб, яких негативно сприймає та засуджує значна частина або і більшість аудиторії. Часом такі особи є єдиним джерелом отримання суспільно важливої інформації, що обґрунтовує необхідність розмови з ними.

Проте у таких випадках журналісти та редакції повинні зберігати контроль над повідомленнями, які звучать в інтерв'ю, уважно ставитися до етичних питань, які постають при наданні трибуни таким персонам. Також це означає, що не варто брати інтерв'ю у правопорушників (зокрема й терористів) у прямому ефірі/наживо. Це загальносвітова практика, яку застосовують медіа, що дбають про свою репутацію і цінують довіру аудиторії (наприклад, це правило прописане у Редакційних настановах Бі-Бі-Сі).

Щодо змісту інтерв'ю

Комісія з журналістської етики висловлює негативне ставлення до форми та змісту інтерв'ю Дмитра Гордона з Наталією Поклонською та Ігорем Гіркіним. Зокрема, до фактів недотримання етичних норм та професійних стандартів. Комісія вважає, що неспроможність чи небажання інтерв'юєра працювати за професійними стандартами завадило йому переконливо розкрити аудиторії погляди інтерв'ююваних.

Дмитро Гордон не у всіх випадках коментував висловлювання інтерв'ююваних, які, зокрема, заперечували право українського народу на державність, суверенітет України у рамках міжнародно визнаних кордонів, самостійність українського народу в ухваленні рішень, у виборі шляху розвитку суспільства і держави. Він не ставив запитань щодо причин, з яких інтерв'юювані мають і висловлюють антиукраїнські і в цілому антигуманістичні погляди й переконання. Наприклад, Н. Поклонська в одному із епізодів говорить: *«...Мы потом впоследствии обратились к президенту России за помощью, потому что мы бы сами не выжили. Я понимаю, почему к президенту России. Потому что это наша историческая родина. Мы русскоязычные. Мы не обратились к Обаме, и у нас не черные человечки. Тогда бы я удивилась. Они – наши, зеленые человечки»*. Журналіст ніяк не реагує на расистське висловлювання інтерв'ююваної.

У значному числі епізодів інтерв'ю могло скластись враження, що автор не лише погоджується з цими поглядами, а й схвалює їх, а також дії, спричинені такими поглядами. Враження від заяв автора на початку інтерв'ю про те, що він дотриму-

ється протилежних поглядів, згладжується тривалістю розмов, упродовж яких Дмитро Гордон демонструє люб'язне ставлення до Н. Поклонської та І. Гірка.

Комісія з журналістської етики вважає, що Дмитро Гордон порушив принципи етичного ставлення до аудиторії. Його поблажливе та схвальне ставлення без реагування на радикальні односторонні висловлювання призвело до одностороннього висвітлення інтерв'ююваних. Відповідно інтерв'юер позбавив аудиторію частини інформації, необхідної для того, щоб вона мала змогу дійти власних обґрунтованих висновків

Щодо погроз життю журналіста

Після оприлюднення зазначених інтерв'ю у соціальних мережах поширювалися погрози фізичної розправи Дмитру Гордону. У зв'язку з цим КЖЕ заявляє, що неспроможність і небажання журналіста дотримуватись етичних принципів та стандартів, як і низька якість оприлюднених матеріалів, не мають бути підставами для погроз життю і здоров'ю авторів та авторок матеріалів, які не відповідають суспільним настроям, а тим паче для дій, спрямованих на розправу над такими людьми.

Щодо співпраці зі спецслужбами

Журналіст (журналістка) перестає виконувати свої основні функції, якщо він (вона) є агентом спецслужб. Відповідно викликають осуд непідтверджені заяви Дмитра Гордона про співпрацю з українськими спецслужбами та правоохоронними органами. Також КЖЕ засуджує можливість використання фахівців, які працюють у медіасфері (зокрема й журналістів), спецслужбами у власних цілях. Адже так аудиторію вводять в оману щодо цілей і способів здійснення журналістської діяльності.

Окрема думка членів КЖЕ Сергія Гузя та Тетяни Печончик

Свобода слова та вираження думок – ключовий елемент побудови демократичного суспільства. Реалізація цього права, гарантованого Конституцією України, неможлива без повних та різноманітних джерел інформації, навіть у тому випадку, якщо ці джерела дратують або обурюють частину суспільства. Будь-які обмеження щодо свободи слова та поширення думок мають бути чітко визначені законами України, а у випадку професійних етичних стандартів – правилами поведінки журналістів (Кодексу етики українського журналіста).

Відповідно до пункту 9 Декларації принципів поведінки, схваленого Міжнародною федерацією журналістів, діючи в рамках законодавства своєї країни, жур-

наліст при вирішенні професійних питань визнає лише юрисдикцію колег, зокрема й у разі втручання у його діяльність уряду або інших відповідальних осіб. Саме тому заяви та рішення Комісії з журналістської етики мають ключове значення для формування етичних правил та принципів медійної галузі України.

Підтримуючи заяву КЖЕ щодо неприпустимості закликів до розправи над журналістом, навіть у разі, якщо особи, з якими він спілкується, викликають загальне негативне ставлення чи сама робота журналіста є недостатньо професійною;

Підтримуючи заяву КЖЕ щодо неприпустимості співпраці журналістів зі спецслужбами, що підриває довіру до незалежності журналіста та наражає інших колег на небезпеку;

Підтримуючи заяву КЖЕ щодо права журналістів брати у диктаторів, воєнних злочинців, підозрюваних у тяжких міжнародних злочинах та інших подібних осіб, яких негативно сприймає та засуджує значна частина або і більшість аудиторії, бо часом такі особи є єдиним джерелом отримання суспільно важливої інформації, що обґрунтовує необхідність розмови з ними;

Поділяючи застереження КЖЕ, що у таких випадках журналісти та редакції повинні зберігати контроль над повідомленнями, які звучать в інтерв'ю, уважно ставитися до етичних питань, які постають при наданні трибуни таким персонам;

Маємо висловити незгоду з позицією більшості членів КЖЕ щодо «негативного ставлення до форми та змісту інтерв'ю Дмитра Гордона з Наталією По-

клонською та Ігорем Гіркіним. Зокрема, до фактів недотримання етичних норм та професійних стандартів».

По-перше, ані Кодекс етики, ані Декларація принципів поведінки журналіста Міжнародної федерації журналістів не містять жодних застережень чи правил щодо форми інтерв'ю, а факти недотримання етичних норм Кодексу в цих інтерв'ю не були встановлені КЖЕ. Навіть більше, застереження щодо форми інтерв'ю не встановлювалися і в попередніх рішеннях або рекомендаціях КЖЕ. Тому, на наше переконання, журналіст не може нести відповідальності за дотримання етичних правил, які не були визначені наперед.

По-друге, КЖЕ не встановило порушення Кодексу етики і щодо змісту інтерв'ю. Дискусійним питанням є те, чи підтримував Дмитро Гордон погляди та переконання осіб у тій частині, де мова може йти про дискримінацію громадян України за право на державність, суверенітет України у рамках міжнародно визнаних кордонів, самостійність українського народу в ухваленні рішень, у виборі шляху розвитку суспільства і держави. КЖЕ з цього приводу не зверталась за роз'ясненнями до Дмитра Гордона, а негативна оцінка його роботи побудована на суб'єктивному сприйнятті змісту інтерв'ю, хоча сам журналіст на самому початку заявив про свої погляди та переконання.

По-третє, жодні правила Кодексу етики чи Декларації принципів поведінки журналіста Міжнародної федерації журналістів не встановлюють вимог до журналіста висловлювати свою згоду чи незгоду з тим, що говорить особа, у якої беруть інтерв'ю. Навіть більше, вочевидь, що висловлювання такої згоди

чи незгоди під час інтерв'ю може зашкодити отриманню повної інформації від інтерв'юєра або взагалі зробити неможливим отримання такої інформації.

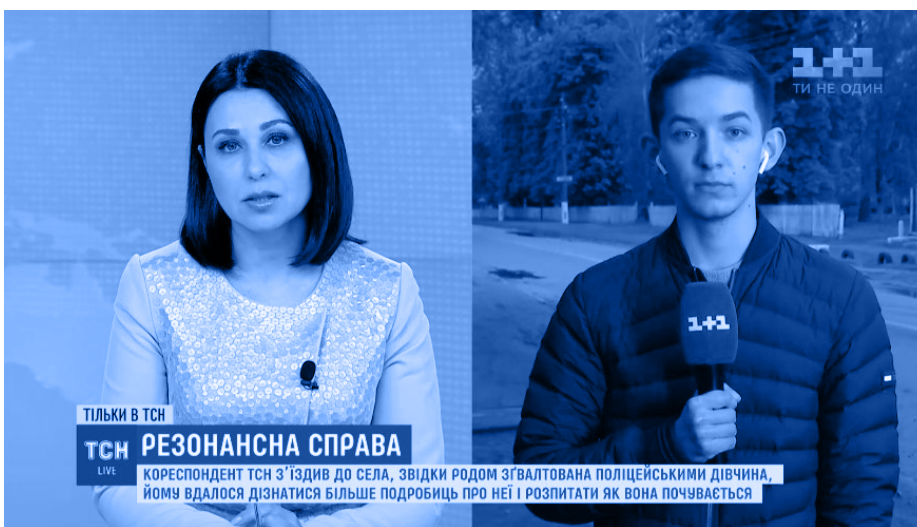
Відповідно до чинних норм Кодексу етики та законодавства України журналіст взагалі може утримуватися (а часом навіть зобов'язаний утримуватися) від надання власних оцінок чи висловлювання своєї згоди або незгоди з тим, що говорить особа в інтерв'ю. Тож, вочевидь, КЖЕ не може вимагати від журналіста розкриття його особистих поглядів та переконань для легітимізації того чи іншого матеріалу, зокрема й інтерв'ю. Така вимога була б порушенням уже прав самого журналіста.

Також хотіли б підкреслити, що КЖЕ як орган саморегуляції журналістів має повне право встановити відповідні правила поведінки та етичні стандарти для журналістів. Її рекомендації щодо висвітлення конфліктних тем, роботи журналістів за етичними стандартами під час війни мають не тільки професійне значення, але й мають бути гарантією вільного та демократичного розвитку суспільства у частині свободи слова та думок.

Відповідальність журналістів за порушення цих правил, зокрема й редакційних етичних правил, може наставати лише після того, як вони стали публічними або журналіст був з ними ознайомлений.

3 Рішення Комісії з журналістської етики від 1 червня 2020 року щодо сюжету ТСН («1+1») та щодо матеріалів інших ЗМІ про потерпілу у справі про насильство з боку поліцейських Кагарлицького відділення поліції

Скриншот
із сайту tsn.ua

Скарга

До Комісії з журналістської етики надійшла скарга від громадянина Андрія Голуба, в якій він висуває претензії низці засобів масової інформації, зокрема «ТСН. ua», «РБК.Styler», «Апостроф», «Обозреватель», «Високий замок» та ін. щодо оприлюднення особистих даних потерпілої у справі в Кагарлику. У скарзі йдеться про таке: «У матеріалах зазначено місце проживання та інші особисті дані жертви включно з даними про захворювання її дитини. При цьому немає інформації, що жертва особисто дала згоду на оприлюд-

нення цих даних або спілкувалася з журналістами. Суспільна значущість матеріалів не є вищою за приватні інтереси особи». Подавач вважає, що порушено пункти 3, 18 та 19 Кодексу етики українського журналіста.

Також низка журналістів піддала публічній критиці факти оприлюднення персональних даних потерпілої в сюжеті ТСН («1+1») та поширення їх іншими ЗМІ.

Передісторія

26 травня 2020 року у вечірньому випуску ТСН вийшов сюжет [«Резонансна справа»](#). Сюжет також опубліковано на сайті «ТСН.ua» із заголовком «Як почувається зґвалтована поліцейськими дівчина: докладніше про жертву кагарлицьких копів», а також на інших медійних платформах, наприклад, на сторінці ТСН у Facebook. У сюжеті справді оприлюднено особисті дані жінки, яка пережила насильство, без її згоди. Зокрема, названо її ім'я, село, в якому вона проживає, її сімейний стан, а також оприлюднено дані про її дитину. Журналіст «1+1», автор сюжету, показує обличчя матері потерпілої (в масці) у супереч її проханням не робити цього, і дає її пряму мову, де вона каже, що нічого не хоче коментувати. При цьому в сюжеті не подано титри, коли показують матір, і в глядача може скластися враження, що це сама потерпіла. Крім того, журналіст опитує односельців потерпілої, щоб зібрати на неї характеристику.

Велика кількість ЗМІ поширили інформацію про потерпілу з посиланням на сюжет ТСН, зокрема, «ТСН.ua», «Обозреватель», «Апостроф», «Високий замок», РБК, «Газета.ua», «Вголос», сайт «24 каналу» та ін. (перелік не вичерпний). Також матеріали з персональними даними потерпілої та навіть її фото зі сторінки у Facebook було оприлюднено журналістами інших видань. Наприклад, сайт видання «КП в Україні» спочатку поширив великий матеріал із подробицями про потерпілу та її фото, але згодом, після резонансу, обличчя на фото було заблюрене. Проте матеріал містить цитати із допису на сторінці Facebook адвоката потерпілої, де в деталях розповідаються подробиці того, що відбулося у поліцейському відділку і як знущалися над потерпілою, а також деталі її сімейного стану.

Висновок

Комісія з журналістської етики розглянула скаргу, проаналізувала сюжет ТСН і дійшла висновку, що цей журналістський матеріал містить порушення пунктів 3 (журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини) та 18 (журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми) Кодексу етики українського журналіста. Ці самі пункти Кодексу порушили й інші ЗМІ, які поширили інформацію ТСН або давали власні матеріали, в яких розкривалися персональні дані потерпілої.

Комісія вважає за необхідне нагадати, що згідно з Цивільним кодексом України (ч. 5 ст. 296) ім'я потерпілого чи потерпілої може бути оприлюднене лише за його/її згодою. Виняток становлять лише ті справи, в яких до особи існує суспільний інтерес. У випадку, який розглядає Комісія, потерпіла такої згоди не надавала, і її особа не є такою, що може викликати суспільний інтерес. Тому підстав для оприлюднення персональних даних немає. Комісія також засуджує факти збирання інформації про потерпілу в знайомих та односельчан, вважає їх неприйнятними і такими, що завдають додаткової травми потерпілій. Будь-яка характеристика (навіть негативна) потерпілої не може бути виправданням насильства з боку поліцейських.

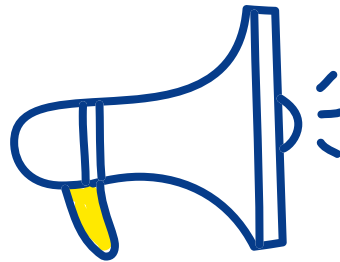
Натомість Комісія наголошує, що суспільний інтерес становить факт насильства з боку поліцейських, зокрема й зґвалтування як форми сексуального насильства. Комісія солідаризується із заявою Моніторингової місії ООН з прав людини щодо необхідності «вжити швидких та ефективних заходів для зміни культури поліції, яка, очевидно, все ще вважає жорстоке поводження прийнятним». У зв'язку із цим Ко-

місія закликає українські медіа змістити фокус уваги з особи потерпілої на ситуацію із насильством з боку поліції, зокрема й зґвалтування як форми сексуального насильства, приділяти належну увагу висвітленню таких неприйнятних фактів у системі правоохоронних органів, їх розслідуванню та питанням реформи поліції. Саме ці питання мають надзвичайний суспільний інтерес, а не деталі про особу потерпілої.

Комісія також звертає увагу, що поширення надто великої кількості подробиць про злочин (хто б їх не озвучував, навіть адвокат потерпілої) є невинуватим та неетичним, оскільки такі подробиці можуть завдавати додаткової травми постраждалих та її сім'ї

Враховуючи усе зазначене, Комісія з журналістської етики висловлює публічний осуд телеканалу «1+1» за сюжет «Резонансна справа»

Відповідно ми звертаємо увагу журналістів, що питання адвокатської етики й адвокатської відповідальності регулюється Законом України «Про адвокатуру». Той факт, що адвокат висвітлює інформацію, яка шкодить його підопічній, не означає, що журналісти і ЗМІ не будуть відповідати окремо за поширення такої інформації.

Комісія зверталася до керівництва новинної служби «1+1» – ТСН – із проханням надати пояснення щодо сюжету, але наразі відповіді не отримала.

Рекомендації для ЗМІ:

Комісія з журналістської етики закликає українські ЗМІ, висвітлюючи злочини щодо жінок та дітей, особливо на ґрунті сексуального насильства:

- стежити за досягненням балансу між суспільним інтересом та недоторканістю приватного життя постраждалих від насильства;
- стежити за тим, щоб оприлюднені матеріали не дозволяли опосередковано визначити людину, яка пережила насильство, за допомогою комплексу оприлюднених даних. Пам'ятати, що навіть розрізнені дані, оприлюднені різними ЗМІ, у комплексі можуть вказувати на конкретну особу;
- поважати гідність постраждалих та їхніх сімей;
- уживати коректну термінологію, зокрема, не використовувати слово «жертва», а «жінка/чоловік, що пережили насильство», «постраждалі», «потерпілі»;
- уникати надмірної деталізації злочину;
- уникати потурання, заохочення, співчуття чи навіть сприяння злочинній поведінці.

Також Комісія рекомендує журналістам при висвітленні теми злочинів та насилля користуватися уже розробленими рекомендаціями медійних та правозахисних громадських організацій – як українських, так і іноземних. Надаємо неповний перелік посилань на матеріали, які можуть бути корисними:

1. [«Як писати про сексуальне насильство, щоб своїм текстом не зґвалтувати людину повторно»](#). ZMINA;
2. [«Десять порад для журналістів, які висвітлюють тему насильства»](#). «Детектор медіа»;
3. [«Право на забуття vs Суспільний інтерес: як збалансувати журналісту»](#). Інститут масової інформації;
4. [«Злочинці без суду і слідства: як медіа не порушувати презумпцію невинуватості»](#). Інститут масової інформації;
5. [«Reporting on violence against women and girls. A Handbook for Journalists»](#). UNESCO.

4 Роз'яснення Комісії з журналістської етики від 29 вересня 2020 року щодо етичної поведінки журналіста у процесі проведення інтерв'ю з людьми, які пережили травму

Скриншот із
[YouTube-каналу](#)
[«24 канал»](#)

25 вересня у Харківській області розбився військовий літак Ан-26. На місці авіакатастрофи знайшли тіла 25 загиблих, ще одна особа померла у лікарні, одна – травмована та перебуває у лікарні. Це були члени екіпажу, курсанти та офіцери Харківського університету Повітряних Сил ЗСУ ім. Кожедуба.

Ця трагічна подія стала топ-новиною в більшості українських ЗМІ. Проте не завжди, висвітлюючи цю трагедію, журналісти поводитись етично і професійно. Наприклад, викликав дискусію щодо некоректної поведінки журналістів сюжет, який вийшов на «24 телеканалі». На відео можна побачити, як журналісти різних телеканалів інтерв'юють матір одного із загиблих курсантів ([сюжет за посиланням](#)). Спілкуючись із жінкою, яка втратила сина, жур-

налісти не виявляють емпатії та ставлять запитання, недоречні у таких випадках, як-от «Кто у вас погіб?», «Какой курс?», «Он давно выпустился? Год, два, чтоб мы понимали...» та ін. Матір стійко відповідає, проте у певний момент каже, що вона не в тому стані й хвилюється. Але журналістів це не зупиняє.

Заважаючи на низку обставин, зокрема, на те, що:

- 1) ця подія є важливою та резонансною і до її висвітлення прикута увага громадськості;
- 2) українським журналістам із початком російської агресії у 2014 році доводиться дуже часто спілкуватися з людьми, які пережили травму, або з їхніми родинами,

Бі-Бі-Сі у своїх Редакційних настановах зазначає, що інтерв'ю з людьми, які були травмовані чи зазнали страждань, є важливим, тому варто просити про отримання такого інтерв'ю, проте водночас не рекомендує своїм журналістам:

- чинити тиск на таких людей щодо проведення інтерв'ю чи отримання інформації;
- турбувати їх численними телефонними дзвінками, через електронну пошту, текстовими повідомленнями чи стуком у двері;
- перебувати у їхньому приватному володінні, всупереч прохання залишити його;
- слідувати за ними, якщо вони пересуваються.

Також Бі-Бі-Сі нагадує про можливу негативну реакцію аудиторії і про те, що драматичні сцени скорботи можуть засмутити чи викликати роздратування частини аудиторії.

Комісія з журналістської етики вирішила звернути увагу журналістів та редакцій на етичні аспекти спілкування з людьми, які пережили травму.

Висвітлюючи травматичні події, варто насамперед мінімізувати можливі страждання, що їх переживають уцілілі жертви чи їх родини. А також ставитися з повагою та розумінням до їхніх почуттів та переживань. Відповідно обережність у висловлюваннях під час розмови з такими особами є головним правилом

журналістам, що після трагічної події люди потребують трьох речей: безпеки, передбачуваності та контролю. Тому журналісти мають створити таким героям безпечний простір для розмови та гарантувати, що їхні слова будуть передані точно. Також потрібно дати таким людям можливість самим обирати, якими фактами ділитися, що на практиці означає відсутність тиску заради отримання інформації під час інтерв'ю. І Кевін Бекер, і українські психологи, які працюють з травмованими за різних обставин людьми, радять журналістам вивчити основи психології, і, зокрема, розуміти, які можуть бути психологічні реакції на катастрофи чи інші травматичні події.

Клінічний психолог Кевін Бекер, який має 25-річний досвід роботи з людьми, що зазнали травми, [рекомендує](#) пам'ятати

Журналісти мають пам'ятати, що некоректно представлений контент про травматичні події (з акцентом на шокуючі сцени чи почуття, показ мертвих людей чи тих, хто помирає), може призвести до психологічної травми у споживача такого контенту. Особливо це стосується дітей.

КЖЕ також рекомендує переглянути матеріали, які можуть стати у пригоді при висвітленні травматичних подій, зокрема, у підготуванні до інтерв'ю з постраждалими чи їхніми родинами:

1. Семенченко М. [Психологія інтерв'ю: як розмовляти з людьми, що пережили травму](#) // Як викладати журналістику конфлікту. Посібник для викладачів факультетів журналістики / Заг. ред. Дуцик Д. Р. – К.: ГО «Український інститут медіа та комунікації», 2019, с. 89-95.
2. [Інтерв'ювання жертв та потерпілих](#). Rory Peck Trust.
3. Толокольников К. [Журналіст і травма: як діяти](#). Поради виконавчого директора Дартівського центру журналістики і травми Брюса Шапіро.
4. Мак Дж., Еберляйн С. [Журналістика і травма. Табу подолане?](#)

Спілкуючись із людьми, які пережили травму, НЕ ВАРТО:

- використовувати термін «жертва», краще – «людина, яка пережила травму»;
- виражати жаль у будь-який спосіб; співчувати можна, жаліти – ні;
- тиснути на людину, маніпулювати її почуттями;
- випитувати шокуючі подробиці;
- інтерпретувати емоції та почуття замість самої людини;
- навмисно драматизувати розповідь [рекомендації взято із посібника «Як викладати журналістику конфлікту»; *див. посилання 1*].

5 Рішення Комісії з журналістської етики від 29 вересня 2020 року щодо політичної новини на сайті онлайн-видання «Обозреватель»

Скриншот із сайту obozrevatel.com

Протягом вересня-жовтня 2020 року коаліцією громадських організацій, куди входять Комісія з журналістської етики, «Платформа прав людини», «Український інститут медіа та комунікації», «StopFake» (Україна) та «Асоціація «Жінки в медіа» за підтримки Проєкту «ЄС та Рада Європи працюють разом для підтримки свободи медіа в Україні» проводиться моніторинг висвітлення у медіа місцевих виборів 2020 року.

За результатами моніторингу, проведеного 12-18 вересня 2020 року, 23 вересня 2020 року на розгляд Комісії з журналістської етики для надання оцінки

щодо дотримання вимог Кодексу етики українського журналіста було надіслано матеріал «*Влада знущується над людьми, – Пальчевський*», опублікований інтернет-виданням «Обозреватель» 13 вересня 2020 року, який розміщено у розділах «Політика» та «Київ». Авторство новини відповідно до інформації на сторінці належить редакторці новин Марії Шевчук.

Увесь матеріал, який опубліковано за посиланням, базується на зверненні Андрія Пальчевського до своїх читачів у Telegram. Видання зазначає, що «[л]ідер політичної сили «Перемога Пальчевського» звернув увагу громадськості на про-

блему різкого збільшення хворих на коронавірус і бездіяльність влади». Видання підсумувало його виступ із вмонтованого відео: «Ну що, догралися? 70 осіб померло за ніч. А міністр охорони здоров'я розповідає, що ліків немає. А немає їх тому, що їх розікрала ця згряя. Люди кажуть, що вони вже моляться на Супрун. Це ж що треба було витворяти з власним народом, розумієте? Немає ліків ні для онкохворих, ні для дітей. Відчуваю, до зими ми залишимося з вірусом і без виборів». Також у новині згадується: «Раніше політолог Володимир Цибулько розповів, що Пальчевський на відміну від своїх конкурентів займається вирішенням реальних проблем людей».

На думку заявників, виданням було порушено вимоги пунктів 6, 9 та 10 Кодексу етики українського журналіста.

23 вересня 2020 року Комісія звернулася з листом на електронну пошту видання «Обозреватель» із проханням надати коментарі щодо вказаної публікації та зазначених у скарзі аргументів. Відповідь від видання не надійшла.

Відповідно до пункту 6 Кодексу етики українського журналіста *«Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста. Журналісти та редактори повинні здійснювати кроки для перевірки автентичності усіх повідомлень, відео- та аудіоматеріалів, отриманих від представників загалу, фрилансерів, пресслужб та інших джерел»*.

Згідно з пунктом 9 Кодексу етики українського журналіста: *«Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного. Неприпустимим є розповсюдження інформації, що*

містить упередженість чи необґрунтовані звинувачення».

Пункт 10 Кодексу етики українського журналіста вказує: *«Точки зору опонентів, в тому числі тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано. Так само мають бути подані оцінки незалежних експертів»*.

Пункти 6, 9 та 10 Кодексу відображають у собі вимоги до повноти, об'єктивності, достовірності, збалансованості та неупередженості подання інформації у медіа, які мають забезпечувати отримання споживачем якісного медійного контенту. Необхідність дотримання цих стандартів під час висвітлення тем, пов'язаних із виборами, є надзвичайно важливою, зважаючи на суспільну роль медіа. Така роль під час виборів полягає у донесенні до виборців суспільно важливої інформації, яка дозволяє виборцям критично оцінювати та аналізувати висловлювання кандидатів та робити свідомий вибір

Матеріал, що є предметом розгляду у цій справі, є інтерпретацією виданням «Обозреватель» посту лідера політичної партії «Перемога Пальчевського», який планує брати участь у місцевих виборах. Єдиним джерелом новини є ролик Андрія Пальчевського у Telegram. При цьому варто звернути увагу на те, що текст у матеріалі не є дослівним цитуванням виступу по-

літика у відео, а отже зазнавав редакційної обробки.

Водночас у матеріалі авторка знехтувала етичними вимогами. Матеріал не відповідає вимогам повноти інформації, оскільки не містить бекграунду та не описує фактів, які могли б свідчити про потенційну бездіяльність уряду в сфері боротьби з коронавірусом та які могли б підлягати легітимній критиці з боку А. Пальчевського. Матеріал також не містить позиції А. Пальчевського щодо шляхів протидії такій бездіяльності. Також авторкою не було верифіковано слова політика щодо кількості померлих попередньої ночі та відсутності ліків для дітей і онкохворих. Комісія вважає такі факти порушенням пункту 6 Кодексу.

У матеріалі відсутнє збалансоване подання думок щодо питання протидії коронавірусу, всупереч вимогам пункту 10 Кодексу. Не представлено ані позиції уряду, ані позиції тих, хто вважає, що уряд належно організував карантинні заходи. Матеріалу бракує і позиції незалежних експертів, які могли б фахово оцінити кроки влади з подолання пандемії.

Посилання в матеріалі на висловлювання політолога Володимира Цибулька *«Пальчевський на відміну від своїх конкурентів займається вирішенням реальних проблем людей»* не може свідчити про наявність балансу думок у публікації.

У питаннях, пов'язаних із організацією медичної допомоги хворим на COVID-19, політологи не є релевантним експертами

Крім того, авторка новини не особисто взяла коментар, а перефразувала пост В. Цибулька в соціальній мережі, не зазначивши цього в тексті матеріалу.

Якщо ознайомитися з текстом посту В. Цибулька, то наведене твердження не буде дослівною цитатою: воно є нічим іншим, як компліментарним тлумаченням, спрямованим на створення у читача позитивного враження про Андрія Пальчевського, поданим у формі твердження про факти. Ці факти, на думку Комісії, свідчать про порушення вимог пункту 9 Кодексу.

Висновки та рекомендації

Комісія вважає, що у матеріалі «Влада знущається над людьми, – Пальчевський», опублікованому інтернет-виданням «Обозреватель» 13 вересня 2020 року за авторством Марії Шевчук, допущено порушення пунктів 6, 9 та 10 Кодексу етики українського журналіста

Водночас, окрім порушення низки вимог Кодексу, на яких акцентували свою увагу заявники, аналіз матеріалу дозволяє говорити про наявність у ньому більшості з [ознак замовності та прихованої агітації, визначених Комісією](#):

- метою сюжету є не поінформувати глядача про важливу та суспільно значущу подію, а виключно підвищити обізнаність та імідж кандидата;
- пряма мова або цитування заяви

кандидата складає переважну частину сюжету або публікації;

- інформаційний привід відсутній або штучно посилюється присутністю особи;
- у матеріалі не представлено жодної альтернативної точки зору чи аналізу позиції кандидата;
- публікація чи сюжет ґрунтуються виключно на повідомленні пресслужби чи публікації на сторінці кандидата у соціальній мережі, жодних інших джерел, зокрема й щодо наведених фактичних тверджень у сюжеті, не зазначено;
- публікацію повністю присвячено просуванню кандидатом популярних у суспільстві ідей (підвищення заробітних плат, зниження тарифів, збільшення робочих місць), однак тут немає ніякої інформації щодо способів виконання таких обіцянок, обговорення проблем тощо.

З огляду на те, що матеріал містить ознаки замовності та розміщений у розділах «Політика» та «Київ», Комісія **висловлює публічний осуд інтернет-виданню «Обозреватель» та авторці матеріалу Марії Шевчук.**

Комісія вважає за необхідне наголосити на дотриманні медіа Рекомендацій щодо недопущення необґрунтованих звинувачень у поширенні «джинси» чи прихованої агітації:

- журналісти у своїх матеріалах не повинні обмежуватись виключно ретрансляцією політичних обіцянок кандидатів на виборах, а мають критично ставитись до озвучених гасел, перевіряти й аналізувати отримані відомості;
- матеріали, у яких висвітлено передвиборчі обіцянки кандидата, варто супроводжувати коментарями незалежних експертів щодо їх реалістичності, актуальності тощо;
- журналістські матеріали не повинні містити прямих закликів голосувати чи не голосувати за того чи іншого кандидата, або інших тверджень, що мають на меті спонукати до таких дій (наприклад, позиціонування кандидата як єдиного достойного зайняти пост президента); інакше такий матеріал повинен бути розміщений у окремій рубриці із вказівкою «Передвиборча агітація»;
- Комісія з журналістської етики рекомендує журналістам і медіа з обережністю використовувати заяви політиків та експертів, оприлюднені на їхніх сторінках у соціальних мережах та в каналах у месенджерах. Інформація, оприлюднена в таких заявах, так само підлягає перевірці, а самі заяви мають бути критично проаналізовані. Пост у соціальній мережі не може легітимізувати непідтверджені факти;
- варто враховувати, що політики можуть відмовитися від своїх слів, просто видаливши чи змінивши допис. Під час висвітлення резонансних тем журналісти мають докласти всіх зусиль, аби особисто отримати коментарі від політиків чи експертів. Публікації, цілком побудовані на цитуванні одного допису політика у виборчий період, ризикують стати інструментом ведення політичної боротьби;
- журналістам варто звертати увагу не лише на зміст заяв, а й на те, кому належить акаунт, коли він був створений і чи верифікований він;
- у разі цитування допису, оприлюдненого в соціальній мережі, представники медіа мають зазначити назву ресурсу, звідки взято цитату, хто є автором і додати гіперлінк (для онлайн-медіа).

6 Рішення Комісії з журналістської етики від 12 листопада 2020 року на дії Сергія Притули, ведучого програми «Посеред тижня» на «Радіо НВ»

Скриншот з
YouTube-каналу
«Радіо НВ»

Опис ситуації

До Комісії з журналістської етики надійшла скарга від Олега Шикана на дії Сергія Притули, ведучого програми «Посеред тижня» на «Радіо НВ».

Автор звернення зазначає, що 10 вересня 2020 року о 18:15 до прямого ефіру програми Сергія Притули «Посеред тижня» на «Радіо НВ» було включено слухача Романа з Краматорська. «Зловживаючи наданою «Радіо НВ» можливістю висловитись й використовуючи мову ненависті та ненормативні вислови, він вдався до знущання та образ на національному ґрунті, спрямованих на розпалювання міжнаціональної ворожнечі. Святкування єврейського Нового року Рош ґа-шана, що відбувається в Умані, він назвав «шабаш-

ем», а самого цадика Нахмана, головного пророка та засновника брацлавського хасидизму, могила якого в Україні є об'єктом всесвітнього паломництва, поіменував «нациком хацманом».

Автор звернення обурений тим, що ведучий ефіру Сергій Притула «не тільки не повідомив слухачів про неприпустимість використання «Радіо НВ» в якості рупора для юдофобських висловлювань, а навпаки, вступив зі слухачем у доброзичливу бесіду, з приємною усмішкою повідомивши, що «повністю розділяє його емоційне обурення» і «страшенно радий чути його в ефірі з таким хорошим настроєм».

На думку автора скарги, прихильно-поблаглива реакція ведучого на почуте «виглядала як недвозначне пряме заохочен-

ня подальших антисемітських вихваток в ефірі «НВ». Автор звернення запевняє, що звернувся з листом до керівництва «Радіо НВ», однак відповіді не отримав.

Автор скарги вбачає в цьому випадку ознаки порушення пункту 15 Кодексу етики українського журналіста – «Ніхто не може бути дискримінований через свою стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання. Вказувати на відповідні ознаки особи (групи людей) варто лише у випадках, коли ця інформація є неодмінним складником матеріалу. Необхідно утримуватися від натяків або коментарів, що стосуються фізичних недоліків чи хвороб людини, уникати вживання образливих висловів, ненормативної лексики».

На запит, надісланий до редакції «Радіо НВ», Комісія з журналістської етики відповіді не отримала.

Відповідні етичні стандарти та їх дотримання

Специфіка прямого ефіру передбачає періодичне виникнення ситуацій, коли доступ до мікрофона отримують громадяни з провокативними чи дискримінаційними висловами. На цей випадок кожна редакція має свої прописані алгоритми дій, які, зокрема, рекомендують ведучим лінію коректної поведінки

В ефірі 10 вересня 2020 року в програмі «Посеред тижня» пролунали прямі антисемітські образи, які не були відповідно прокоментовані ведучим як неприпустимі. Навпаки, ведучий Сергій Притула вступив із гостем у дружній діалог і тим самим міг створити враження у слухачів, що в конкретній програмі та загалом в ефірі «Радіо НВ» є «нормальним» толерантне ставленням до образливих висловлювань.

Образи на національному та релігійному ґрунті неприпустимі з точки зору стандартів журналістики, Європейської конвенції з прав людини, Конституції України та інших засадничих документів. Озвучені під час програми «Радіо НВ» дискримінаційні вислови могли спонукати слухачів до сприйняття цілої етнічної та релігійної групи як загрози, а представників цієї групи – як осіб, схильних до порушення законів і громадського порядку. Випадок, який розглядається, є грубим порушенням Кодексу етики українського журналіста.

Відповідно до етичних стандартів ведучий прямого ефіру Сергій Притула мав, по-перше, перервати виступ гостя, вказавши йому на неприпустимість образ на національному ґрунті, а по-друге, після виступу гостя звернути увагу аудиторії на те, що відбулося грубе порушення прав людини і що редакція не поділяє таких поглядів. Ведучий перервав виступ гостя ефіру, проте не засудив його висловлювання і не використав можливість відмежуватися від ксенофобських поглядів, а відповів слухачу доброзичливо, з усмішкою на обличчі, заявивши, що «страшенно радий його чути», що могло бути розцінене як підтримка висловлювань, які пролунали.

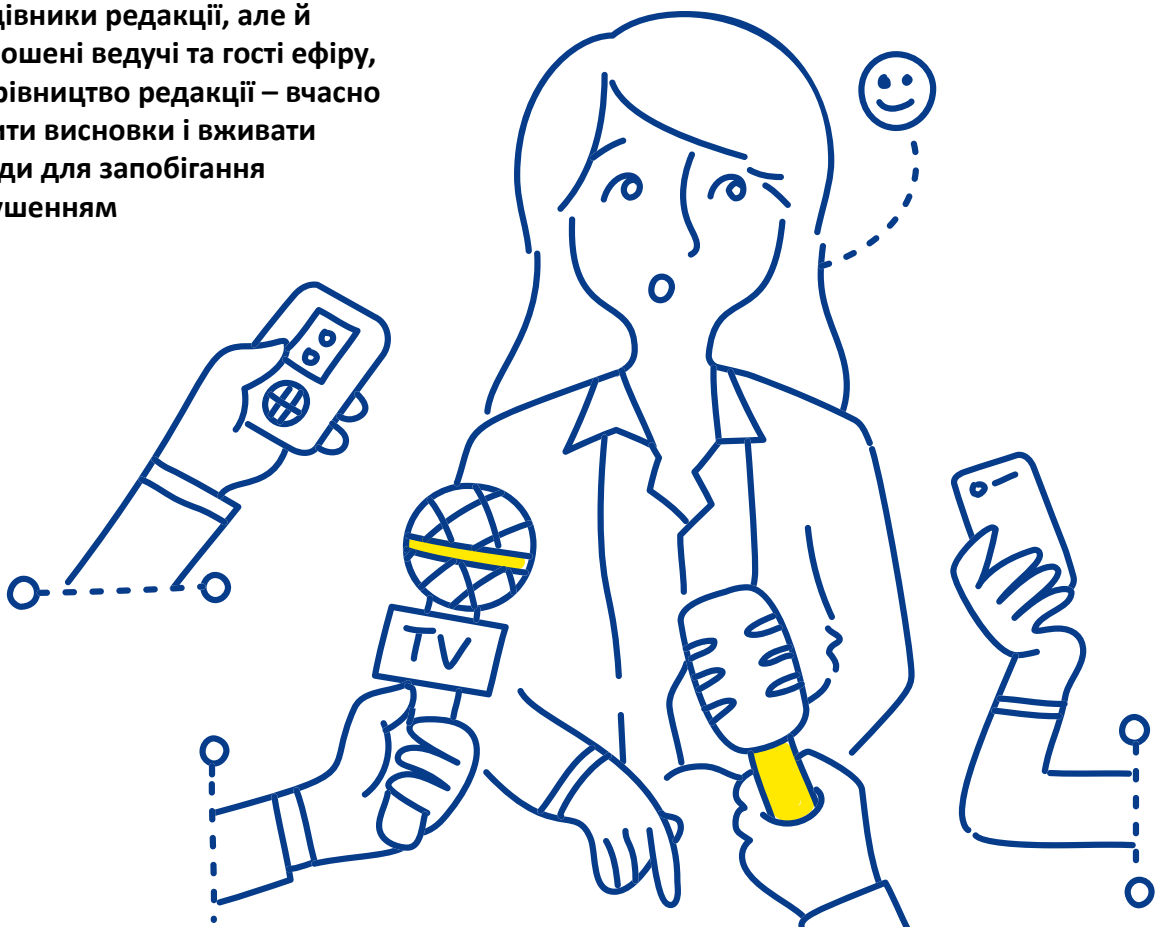
Висновок та рекомендації

Комісія вбачає у вищезазначеному випадку порушення **пункту 15 Кодексу етики українського журналіста**.

Мова ворожнечі, дискримінаційні висловлювання на адресу представників певної національності та певних релігійних переконань, приниження людської гідності – неприпустимі явища в українських медіа. Комісія звертає увагу на те, що етичних принципів мають дотримуватися не тільки штатні працівники редакції, але й запрошені ведучі та гості ефіру, а керівництво редакції – вчасно робити висновки і вживати заходи для запобігання порушенням

Комісія зважає на значний досвід Сергія Притули у веденні прямих ефірів і не може розцінювати його дії як несвідомі або такі, які викликані розгубленістю через нову ситуацію. Враховуючи суспільний резонанс, який викликав зазначений випадок, рівень охоплення аудиторії радіо, глибокий рівень образ та можливі наслідки інциденту у вигляді подальшого розпалювання міжетнічної ворожнечі, Комісія **оголошує ведучому прямого ефіру Сергію Притулі та «Радіо НВ» публічний осуд**.

Заява Комісії про публічний осуд поширюється у засобах масової інформації для публічної підтримки етичних стандартів української журналістики.

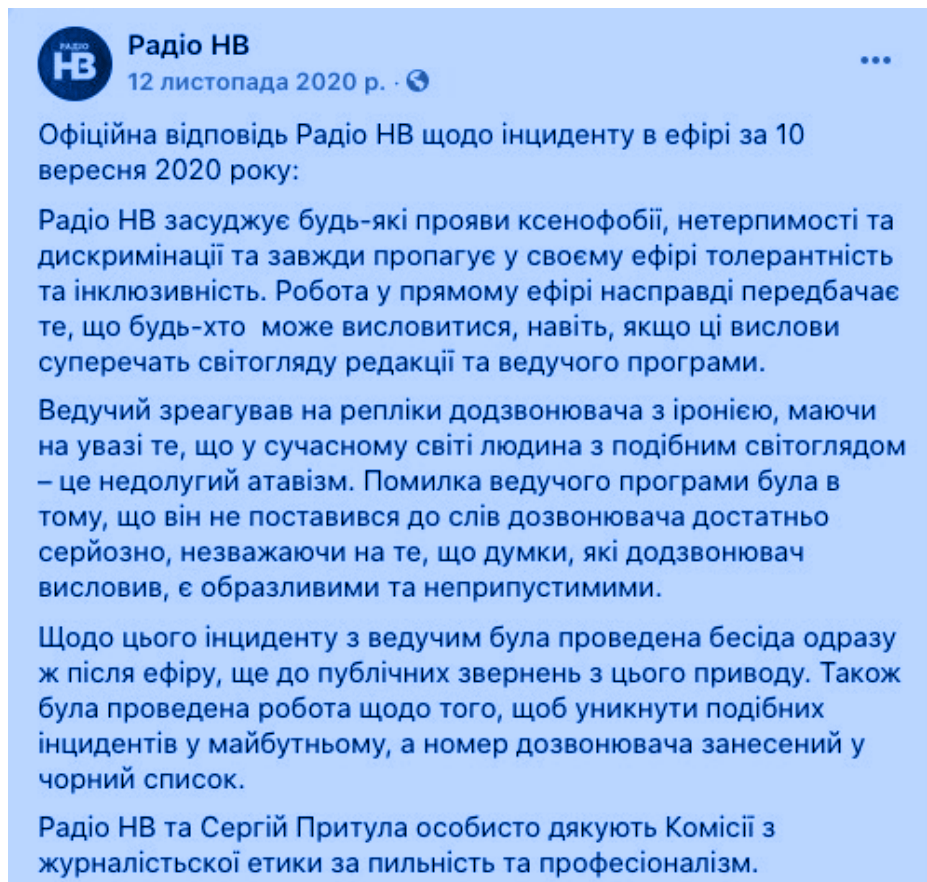
Комісія звертає увагу редакцій, які транслюють програми в прямому ефірі, на необхідність чіткого алгоритму дій у тих випадках, коли гості програми використовують «мову ворожнечі» та дискримінаційні вислови.

- Рекомендовано розробляти редакційні стандарти та алгоритм дій у прямому ефірі для ведучих. Ведучі повинні моментально реагувати на виняткові ситуації, коли гості ефіру ображають представників різних національностей, релігійних конфесій, соціальних груп. Журналісти мають перервати такі висловлювання чи прокоментувати їх негайно після виступу гостя. Глядачі та слухачі повинні бути впевненими, що прямі ефіри є територією, де дотримуються рівних прав і поважають представників усіх національностей, культур і віросповідань.
- Варто враховувати, що для значної частини аудиторії ведучі програми є лідерами думок. Тому ксенофобські висловлювання, які не засуджуються ведучими, сприяють розпалюванню міжнаціональної чи міжрелігійної ворожнечі, формуванню упередженого ставлення до представників окремих етнічних груп.
- У випадку, коли ведучий чи ведуча не відреагували на «мову ворожнечі» в прямому ефірі, редакції варто якнайшвидше публічно вибачитися перед аудиторією програми та публічно наголосити на тому, що ані редакція, ані ведучі не підтримують ксенофобських висловлювань гостей, глядачів чи слухачів.
- Журналістам варто підвищувати рівень знань про професійні та етичні стандарти. Рекомендовано обговорювати в колективах редакцій кожен випадок ксенофобських висловлювань у прямому ефірі та адекватність реакції журналістів. Такі висловлювання повинні отримувати різкий осуд колективу.

Реакція медіа на рішення КЖЕ

Після оприлюднення Рішення, офіційна Facebook-сторінка «Радіо НВ» 12.11.2020 року опублікувала [відповідь](#):

Скриншот
Facebook-сторінки
«Радіо НВ»

Про цей та інші випадки медіації за участі Комісії з журналістської етики читайте в розділі 8.

7 Рішення Комісії з журналістської етики від 21 січня 2021 року щодо висвітлення інциденту з підпалом хлопця з Бердянська

Скриншот із сайту novyny.24tv.ua

Опис ситуації

До Комісії з журналістської етики 23 грудня 2020 року надійшла скарга Олени Голуб на матеріали, поширені чотирма онлайн-медіа 2 грудня 2020 року, у яких висвітлювався інцидент з підпалом хлопця з міста Бердянськ. Матеріалами, що оскаржувалися, є:

- 1) матеріал інтернет-видання «24 Новини» «[Ровесники підпалили школяра в Бердянську: йому довелося вибирати між вогнем і ударами по голові](#)» від 2 грудня 2020 року;
- 2) матеріал інтернет-видання «Цензор.НЕТ» «[Підпалений хлопчик](#)

[із Бердянська розповів, що друзі змусили обирати між вогнем і 100 сильними ударами по голові. ВіДЕО+ФОТОрепортаж](#)» від 2 грудня 2020 року;

- 3) матеріал інтернет-видання «Політека» «[Однолітки підпалили дитину і зняли на камеру, хлопчик дивом залишився живий: «Я не хотів цього, але...»](#)» від 2 грудня 2020 року;
- 4) матеріал інтернет-видання «ТСН» «[«Хотіли трохи облити і одразу загасити»: хлопчик з Бердянська, якого підпалили товариші, розповів подробиці \(відео\)](#)» від 2 грудня 2020 року.

Усі матеріали подають історію, описану волонтеркою Златою Некрасовою на її сторінці у соціальній мережі Facebook. Там нею було опубліковано пост, а також відео, на якому 12-річний хлопець, перебуваючи у лікарняній палаті з опіками, розповідає історію того, як його друзі, заради забавки, облили його самопалом (алкогольним напоєм із вмістом спирту понад 60%) та підпалили як альтернативу 100 щиглям. Інтернет-видання «24 Новини» та «Цензор.НЕТ», окрім розповіді та відео з Facebook, також опублікували фотографію обпечених сідниць та геніталіїв хлопчика.

Інтернет-видання «ТСН» також опублікувало коментарі з соцмереж про хлопчика, де його звинуватили у тому, що відбулося. Серед коментарів: *«12 років – це вже підліток, і в такому віці він повинен розуміти про наслідки, перш ніж дати добровільно собі облити і підпалити, про що він думав у той момент? Він, його друзі?», «Страшно уявити що виросте з майбутнього покоління», «Погналися за славою в Інтернеті, лайками. Страшно уявити, що у дітей в голові й про що вони думають», «Хлопця шкода. Але перед цим він пив горілку і сам пішов на спалення. Знав, куди йде і що з ним будуть робити».*

На думку заявниці, виданнями було порушено вимоги пункту 18 Кодексу етики українського журналіста.

12 січня 2021 року Комісія звернулася з листом до інтернет-видань «24 Новини», «Цензор.НЕТ», «Політека» та «ТСН» із проханням надати коментарі щодо вказаної публікації та зазначених у скарзі аргументів. Відповіді на звернення отримано не було. Втім, після надсилення листів інтернет-видання «Цензор.НЕТ» та «Політека»

видалили сторінки з матеріалами, що є предметом скарги. Відповідні матеріали видань [«Цензор.НЕТ»](#) та [«Політека»](#) тепер доступні лише в кеші Google. Інтернет-видання «ТСН» відредагувало на новину, прибравши посилання на відео та пост волонтерки, видаливши коментарі різних користувачів соцмереж щодо інциденту, а також замалювавши обличчя дитини на фото, яким ілюструється публікація. [Попередня версія матеріалу](#) також доступна у кеші Google.

Відповідні етичні стандарти

Пункт 18 Кодексу етики українського журналіста гласить: *«Журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми. Журналіст та редактор повинні мати обґрунтовані підстави для висвітлення приватного життя неповнолітньої особи (осіб) та дозволу на це від її батьків чи опікунів. Неприпустимим є розкриття імен неповнолітніх (або вказування ознак, за якими їх можна розпізнати), які мали відношення до протизаконних дій, стали учасниками подій, пов'язаних із насильством».*

Щодо порушень вимог пункту 18 Кодексу

Висвітлення неповнолітніх у медіа завжди викликало велику кількість проблем.

Загальним та закріпленим у законодавстві є правило, за яким інформацію про неповнолітню особу можна оприлюднювати винятково за згоди її батьків чи опікунів. Втім, навіть при наданні згоди на висвітлення приватного життя дитини зі сторони батьків варто пам'ятати, що публікація будь-якої інформації про неповнолітню особу має слугувати її найкращим інтересам. Для цього попередню згоду на зйомку також бажано отримати у підлітків

Категорія «найкращі інтереси дитини» набуває особливої ваги у випадках, коли інформація, що оприлюднюється, стосується насильства або потенційних протиправних дій, учасником або жертвою яких стала дитина. У таких випадках медіа мають ретельно перевіряти всі обставини справи та утримуватися від публікації відомостей, які дозволяють ідентифікувати особу. Така ідентифікація надалі може призвести до негативних психологічних наслідків для дитини. Особливу небезпеку в цьому випадку несуть інтернет-публікації, адже через природу Всесвітнього Павутиння інформація, опублікована в онлайні, може залишитися там навечно та переслідувати дитину вже у дорослому віці.

Медіа у випадку з публікацією інформації про підпал хлопчика, що є предметом розгляду цієї скарги, припустилися низки помилок, які свідчать про порушення ними вимог пункту 18 Кодексу етики українського журналіста. Усі видання опублікували відео, на якому хлопець розповідає історію, а його обличчя видно круп-

ним планом; у відео він називає своє ім'я, яке також фігурує у всіх матеріалах.

Три з чотирьох видань (окрім «Політики») додатково проілюстрували свої матеріали фотографією хлопця у лікарняній палаті; саме з цієї фотографії розпочиналися матеріали. Ці самі видання додатково вказали, що у нього обпечені геніталії та сідниці, а опіків зазнало 30% тіла. Інтернет-видання «24 Новини» та «Цензор.НЕТ» додатково опублікували фотографію обпечених сідниць та геніталіїв хлопчика, де лише частина з них прихована сумним смайликом. Отже, опублікована інформація досить чітко дозволяє ідентифікувати неповнолітнього.

Водночас, на думку Комісії, навіть якщо мати неповнолітнього надала згоду на публікацію матеріалів, що можна зауважити з розміщення реквізитів банківських рахунків, на які збиралися кошти для лікування хлопчика, ці дії не були вчинені у найкращих інтересах дитини.

Хоча така публікація і може принести короткочасну вигоду у формі пожертв на лікування, вона ж може створити більш негативні довгострокові психологічні наслідки для хлопчика у його локальній невеликій спільноті. Масив опублікованої інформації дозволяє легко ідентифікувати хлопця та зробити його об'єктом кпинів зі сторони суспільства

Про загрозливий потенціал такого розвитку подій, серед іншого, свідчить публікація інтернет-виданням «ТСН» низки не-

гативних коментарів із соціальних мереж, які звинувачують самого хлопця у тому, що відбулося.

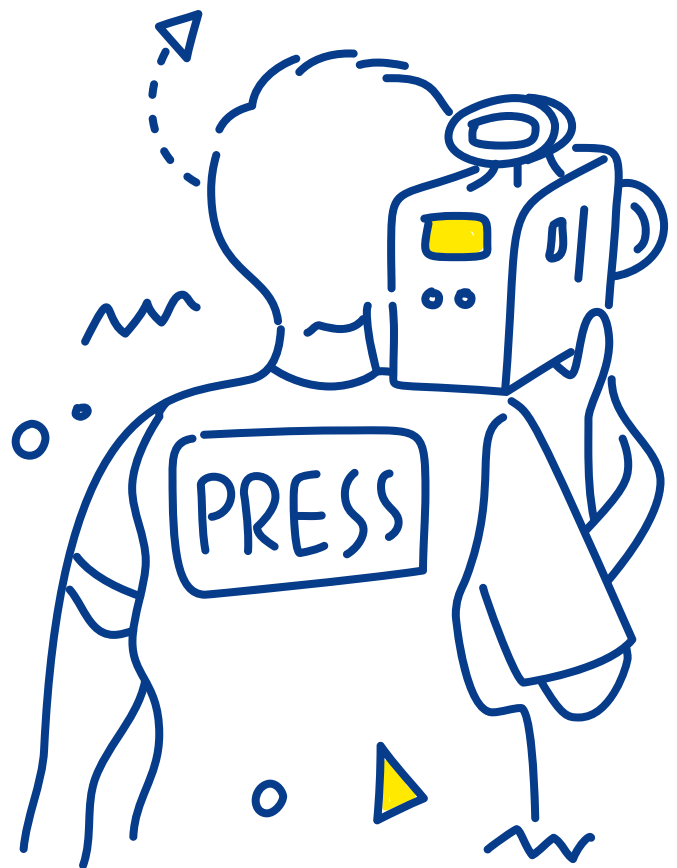
Можна також відзначити декілька позитивних практик, які, на думку Комісії, варто застосовувати при висвітленні проблематики, пов'язаної з насильством в цілому. Інтернет-видання «Політека» при ілюструванні матеріалу фотографією дитини сховало її обличчя за загіпсованою рукою. «Цензор.НЕТ» одразу під заголовком розмістив дисклеймер, у якому попереджував щодо можливих негативних наслідків при прочитанні новини. Втім, навіть використання цих практик не звільняє ці видання від відповідальності за порушення вимог журналістської етики.

Висновок та рекомендації

Зважаючи на викладене вище, Комісія вважає, що інтернет-видання «24 Новини», «Цензор.НЕТ», «Політека» та «ТСН» у своїх матеріалах *«Ровесники підпалили школяра в Бердянську: йому довелося вибирати між вогнем і ударами по голові»*, *«Підпалений хлопчик із Бердянська розповів, що друзі змусили обирати між вогнем і 100 сильними ударами по голові. ВІДЕО+ФОТОрепортаж»*, *«Однолітки підпалили дитину і зняли на камеру, хлопчик дивом залишився живий: «Я не хотів цього, але...»»* та *«Хотіли трохи обливи і одразу загасити»*: хлопчик з Бердянська, якого підпалили товариші, розповів *подробиці (відео)* відповідно, оприлюднених 2 грудня 2020 року, **припустилися порушень пункту 18 Кодексу етики українського журналіста.**

Зважаючи на реакцію цих видань щодо видалення або модифікацію матеріалів, Комісія висловлює інтернет-виданням «Цензор.НЕТ», «Політека» та «ТСН» **дружнє попередження**. Водночас Комісія висловлює **публічний осуд** інтернет-виданню «24 Новини».

Додатково! Після оприлюднення рішення 24 січня 2021 року Комісія з журналістської етики отримала листа від «ТСН» «1+1» з поясненнями. Редакція заперечила порушення журналістських стандартів.

Комісія закликає медіа ретельно підходити до висвітлення нещасних випадків за участі неповнолітніх осіб та рекомендує:

- стежити за досягненням балансу між суспільним інтересом та недоторканістю приватного життя постраждалих від насильства;
- утримуватись від поширення фото або відео з участю неповнолітніх, якщо неможливо встановити, чи була надана згода на їх поширення;
- якщо поширення відео або фото викликане суспільним інтересом, вживати всіх можливих заходів, аби захистити права неповнолітніх осіб;
- у будь-якому разі утримуватися від публікації зображень інтимних органів неповнолітніх;
- стежити за тим, щоб оприлюднені матеріали не дозволяли опосередковано визначити особу, яка пережила насильство, за допомогою комплексу оприлюднених даних;
- уникати надмірної деталізації насильства;
- уникати потурання, заохочення, співчуття чи навіть сприяння злочинній поведінці;
- уникати звинувачення особи, що пережила насильство, у скоєному.

8 Рішення Комісії з журналістської етики від 26 січня 2021 року щодо публікації на сайті «Української правди» про ситуацію з нестачею води в окупованому Криму

Скриншот із сайту www.pravda.com.ua

Опис ситуації

До Комісії з журналістської етики надійшла скарга від Сергія Гузя на публікацію на сайті «Української правди» Окупанти звинуватили в нестачі води у Криму самих кримчан (14 листопада 2020 р.)

Новина створена на основі публікації на сайті «Крим.Реалії» про ситуацію із забезпеченням водою потреб мешканців півострова. Автор скарги вважає, що заголовок викривлює зміст первинної публікації, а також не повністю висвітлює про-

блему – через вибіркове цитування віцепрем'єра Росії Марата Хуснулліна.

Автор скарги зазначає: у публікації та заголовку «Української правди» робиться акцент на тому, що М. Хуснуллін звинуватив у дефіциті води самих кримчан, які начебто крадуть воду. Тоді як у публікації «Крим.Реалії» йдеться не лише про крадіжки, а і про втрати води «з технічних причин». «Українська правда» не подає другу цитату віцепрем'єра РФ: «Якщо ми 50% втрат ліквідуємо, то у нас води може вистачити». На думку автора скарги, «так

аудиторія навмисно вводиться в оману, наче уся проблема постачання води у Крим пов'язана з крадіжками».

На думку автора скарги, в публікації містяться ознаки порушення **пункту 8 Кодексу етики українського журналіста** – «Редакційна обробка матеріалів, зокрема й знімки, текстівки, заголовки, відповідність відеоряду та текстового супроводу тощо, не повинна фальсифікувати зміст. Необхідно повідомляти аудиторію про подання відрепетируваних та реконструйованих новин».

На запит, надісланий до редакції «Української правди», Комісія з журналістської етики відповіді не отримала.

Відповідні етичні стандарти та їх дотримання

У сучасних інтернет-медіа заголовок відіграє ключову роль. По-перше, рішення про ознайомлення з матеріалом читач часто приймає на підставі лише заголовка. По-друге, за допомогою заголовків медіа формують порядок денний або навіть висловлюють свою політичну позицію. Тому дотримання пункту 8 Кодексу етики українського журналіста в частині відповідності заголовка тексту матеріалу є важливим складником етичної редакційної практики

У новині «Окупанти звинуватили в нестачі води у Криму самих кримчан» видання з посиланням на сайт «Крим.Реалії» подає заяву віцепрем'єра Росії Марата Хуснулліна, який в розмові з російськими журналістами прокоментував дефіцит питної води на півострові: *«Ключова проблема втрат – це крадіжка. Цим теж треба займатися, за необхідності треба залучати правоохоронні органи, потрібно взяти на контроль, звідки йде несанкціонований забір, де неправильні прилади обліку стоять, де сьогодні люди спеціально ламають або псують прилади обліку, поливають свої городи. У нас десть не вистачає води вдома, а хтось без лічильника воду ллє скільки завгодно».*

«Українська правда» також подає як непряму мову іншу цитату російського віцепрем'єра: *«Він додав, що прісної води кримчанам «може вистачити», якщо влада «ліквідує 50% втрат».*

Завдяки цьому читач отримує всю інформацію про заяви російського урядовця. Заголовок відповідає змісту новини, де головне місце займає відповідна цитата. Винесення до заголовка однієї з двох тез, озвучених у новині, є поширеним журналістським прийомом і в цьому випадку привертає увагу до найцікавішої, на думку журналістів, частини публікації.

Комісія не знайшла в матеріалі ознак спроби ввести читачів в оману. Висвітлюючи тему, журналісти подали позицію російського урядовця і передісторію проблеми із поясненнями позиції українського уряду. До того ж у новині на «Українській правді» міститься посилання на джерело, де читач може ознайомитися з повним текстом цитати.

Комісія з журналістської етики вважає, що в публікації «Окупанти звинуватили в

нестачі води у Криму самих кримчан» дотримано вимоги пункту 8 Кодексу етики українського журналіста.

Висновок та рекомендації

Комісія з журналістської етики дійшла висновку, що в публікації «Окупанти звинуватили в нестачі води у Криму самих

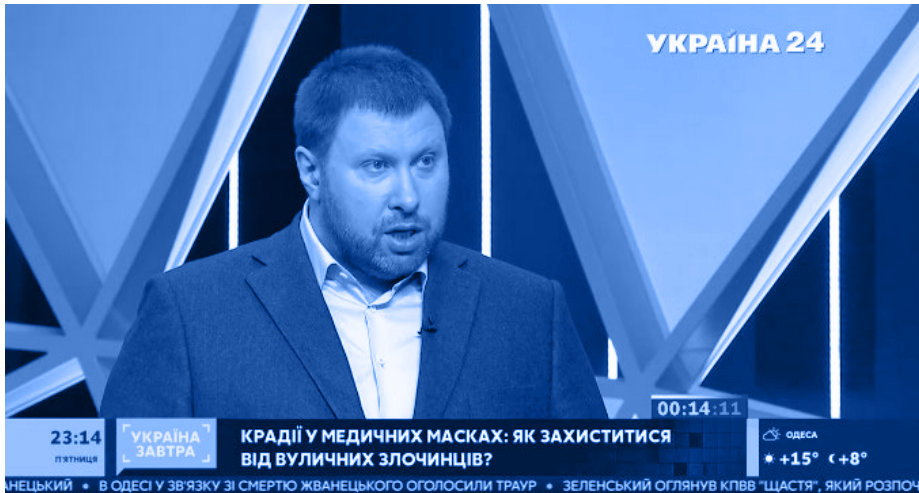
кримчан» на сайті «Українська правда» не міститься порушень положень Кодексу етики українського журналіста.

У публікації чітко відділені один від одного факти, судження і припущення; вказане джерело інформації; збалансовано подано дві точки зору на проблему; заголовок відповідає змісту новини.

Комісія усвідомлює, що у кожного медіа може бути свій стиль, який виявляється зокрема й у заголовках. У свою чергу варіанти заголовків можуть залежати від жанру, мети публікації та майданчика, де його розміщено. Водночас Комісія наголошує на важливості використання заголовків, які не спотворюють зміст, не вводять в оману, не містять образ чи дискримінаційних висловів. Враховуючи те, що з переважною більшістю новин користувачі сайтів знайомляться за заголовками, в онлайн-журналістиці від заголовка залежить не лише «клікабельність» матеріалу, а й загальна картина, яку медіа створює для своїх читачів. І ця картина має виглядати правдивою.

9 Рішення Комісії з журналістської етики від 3 лютого 2021 року щодо розпалювання ворожнечі проти ромів телеканалом «Україна 24»

Скриншот із сайту ukraina24.segodnya.ua

Опис ситуації

До Комісії з журналістської етики 15 січня 2021 року надійшла скарга Міжнародної благодійної організації «Ромський жіночий фонд «Чіріклі» на випуск політичного ток-шоу телеканалу «Україна 24» **«Україна завтра»**, що транслювався каналом 6 листопада 2020 року. Запис ефіру доступний [за посиланням](#).

Під час ефіру передачі Володимир Мартиненко, якого було представлено як радника міністра внутрішніх справ України Арсена Авакова, під час коментування статистики щодо злочинності у місті Києві акцентував увагу на етнічній належності частини осіб, підозрюваних у крадіжках, до ромського етносу. Зокрема, у його виступах у проміжках 4:13:18 – 4:14:22 та

4:23:17 – 4:26:00 лунали такі фрази, як **«...то в Києві затримано лише у цьому році 182 роми, які дуже часто затримуються, у них є багато приводів», «Згідно з наявною оперативною інформацією на території залізничного вокзалу «Київ-Пасажирський» злочинну діяльність здійснюють 87 осіб ромської національності, які з початку 20-го року доставлялись до відділу поліції на станціях залізничного транспорту понад 5 тисяч разів, тобто це більше 15 разів на добу. А знаєте в чому дуже велика суть цих процесів? От поки їх затримують, поки їх утримують у відділку поліції, вони не крадуть. Як тільки їх випустили – вони починають те робити знову»**. Він також стверджує, що роми уникають реєстрації, а отже проблему для боротьби зі злочинністю становить і важкість їх ідентифікації.

На думку заявників, у передачі було допущено порушення вимог пунктів 4, 9 та 15 Кодексу етики українського журналіста. 20 січня 2021 року Комісія звернулася з листом до телеканалу «Україна 24» з проханням надати коментарі щодо вказаної програми та зазначених у скарзі аргументів.

У своїй відповіді представники телеканалу наголосили, що вони не мали впливу на поширення інформації у прямому ефірі, а надана в ефірі представником Міністерства внутрішніх справ України інформація була статистичною

Вони також вважають, що статистична інформація за своєю суттю не може розглядатися в контексті етичності/неетичності, оскільки це є питанням методології збирання та обробки такої інформації.

Відповідні етичні стандарти

У пункті 4 Кодексу етики українського журналіста зазначено: **«Висвітлення судових процесів має бути неупередженим щодо звинувачених. Журналіст не може називати людину злочинцем до відповідного рішення суду».**

У пункті 9 Кодексу етики українського журналіста вказано: **«Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного. Неприпустимим є розповсюдження інформації, що містить упередженість чи необґрунтовані звинувачення».**

У пункті 15 Кодексу етики українського журналіста зауважено: **«Ніхто не може бути дискримінований через свою статтю, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання. Вказувати на відповідні ознаки особи (групи людей) варто лише у випадках, коли ця інформація є неодмінним складником матеріалу. Необхідно утримуватися від натяків або коментарів, що стосуються фізичних недоліків чи хвороб людини, уникати вживання образливих висловів, ненормативної лексики».**

Щодо порушень вимог пункту 15 Кодексу

Принцип недискримінації – один із наріжних каменів системи захисту прав людини, що означає також і те, що медіа мають дотримуватися його при висвітленні суспільно важливої інформації. Наслідком закріплення цього принципу є заборона на поширення мови ворожнечі, що є однією з категорій контенту, поширення якої є неприпустимим як з точки зору етичних стандартів, так і з точки зору законодавчого та міжнародно-правового медійного регулювання

Варто зазначити, що для аудіовізуальних медіа така заборона стосується не лише випадків, коли медіа вчиняли редакційний

контроль над матеріалом, а й випадків поширення мови ворожнечі у прямому ефірі. Зокрема, навіть в українському законодавстві під впливом практики Європейського суду з прав людини з'явилася норма, згідно з якою у разі, якщо мова ворожнечі лунає зі сторони когось із запрошених гостей передачі у прямому ефірі, то для того, аби не нести за неї відповідальності, ведучі програми зобов'язані докласти усіх належних зусиль для того, аби заперечити тезі особи, яка поширює мову ворожнечі, щоб зупинити її поширення.

Комісія погоджується з тезою представників телеканалу щодо того, що вони не здійснювали контролю над інформацією, що поширювалася у прямому ефірі, а тому не були безпосередніми поширювачами інформації у цьому випадку. Неможливо заперечити і того факту, що основною проблемою в рамках розгляду цієї справи є методологія збору працівниками державних органів статистичної інформації. Одночасно, якщо інформація, поширена Володимиром Мартиненком, містила мову ворожнечі, то для того, аби не нести за неї відповідальності, ведучі передачі чи працівники телеканалу мали б ужити усіх можливих заходів для того, аби зупинити поширення такої інформації.

Варто перейти до аналізу висловлювань радника міністра внутрішніх справ. Його висловлювання стосувалися злочинності та причетності до неї ромів. У його висловах, що базуються на статистиці, міститься стереотипізація ромів та асоціація їх зі злочинністю. У статистичній інформації не йдеться про етнічність інших осіб, причетних до злочинності, що може призвести до враження про те, що всі роми є злочинцями і саме вони винні в усіх дрібних крадіжках у місті. Окремо варто згадати, що слова лунають від Володимира Мартиненка, радника міністра внутрішніх

справ. Поширення подібної інформації представником органу влади ампліфікує її вплив і може призвести до серйозних негативних наслідків щодо групи осіб, яка стереотипізується.

З огляду на те, що ведучі програми не вжили заходів щодо припинення поширення гостем програми мови ворожнечі, Комісія вважає, що телеканал припустився порушень пункту 15 Кодексу

Щодо інших порушень вимог Кодексу

Пункт 4 та 9 Кодексу передбачають обов'язок журналістів поширювати інформацію про злочини неупереджено та уникати необґрунтованих звинувачень у власних матеріалах. Водночас, оскільки інформація поширювалася не журналістами телеканалу, а передача містила інформацію, що могла б слугувати підґрунтям для звинувачень у вчиненні правопорушень особами, згаданими в ній, Комісія не бачить у цій ситуації порушень телеканалом інших положень Кодексу.

Висновок та рекомендації

Зважаючи на викладене вище, Комісія вважає, що у випуску політичного ток-шоу

телеканалу «Україна 24» «Україна завтра», що транслювався каналом 6 листопада 2020 року, допущено порушення пункту 15 Кодексу етики українського журналіста, та висловлює телеканалу дружнє попередження.

Під час висвітлення ромської тематики Комісія закликає уникати мови ворожнечі, упередженого та дискримінаційного ставлення у журналістських матеріалах та рекомендує:

- уникати узагальнень, які призводять до стереотипних уявлень про стиль життя, поведінку, соціальну роль тощо осіб ромської національності;
- висвітлювати думки, позицію осіб ромської національності, якщо матеріал стосується ромської тематики;
- ретельно відбирати експертів (експерток) для отримання коментарів, уникаючи висвітлення позиції осіб, які є ксенофобами;
- дотримуватися балансу думок та запрошувати ромські правозахисні організації й активістів для висвітлення ромської тематики.

10 Рішення Комісії з журналістської етики від 21 лютого 2020 року щодо висловлювань В'ячеслава Піховшека в ефірі передачі «Епіцентр української політики» на телеканалі NewsOne

Опис ситуації

До Комісії з журналістської етики 19 січня 2021 року надійшов лист Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення з проханням висловити позицію щодо дотримання професійних стандартів та етики у висловлюваннях журналіста В'ячеслава Піховшека, висловлених у передачі «Епіцентр української політики», що транслювалася у прямому ефірі 4 січня 2021 року та у повторі 5 січня 2021 року телеканалом «NewsOne» (ТОВ «НОВИНИ 24 ГОДИНИ»), а також відповідності змісту передачі вимогам чинного законодавства України. Ефір передачі доступний [за посиланням](#).

У рамках передачі В'ячеслав Піховшек, анонсований як гість передачі, відповідає на різноманітні запитання, які йому задає ведуча Діана Панченко, а також низка присутніх у студії осіб. Діана Панченко називає В. Піховшека своїм найкращим другом. Один із присутніх, Денис Іванеско, порівнює ситуацію російськомовних громадян в Україні з ситуацією євреїв на початку XX століття та ставить Піховшеку запитання («*философско-провокационный вопрос о судьбе русскоязычных граждан в Украине*»): «Как вы полагаете, кто в Украине может написать такой манифест в защиту прав русскоязычных граждан Украины, и как долго нам его ждать?».

У відповідь від В'ячеслава Піховшека лунали тези про потребу формування російськомовного громадянського суспільства в Україні, яке має формувати власні університети, медіа та культурні заклади. Гість програми говорить про ідеологічних ворогів, яких треба «убеждать... о том, что концепция национальной идентичности, которую продвигают сюда праворадикальные круги бандеровского типа, нам не подходят». В.Піховшек також вживає такі вислови, як «*идеологически упоротые вышиватники*».

4 лютого 2021 року Комісія звернулася з листом до телеканалу «NewsOne» з проханням надати коментарі щодо наявності у висловлюваннях в рамках передачі порушень пункту 15 Кодексу етики українського журналіста. Відповіді від телеканалу отримано не було.

Відповідні етичні стандарти

У пункті 15 Кодексу етики українського журналіста зазначено: «*Ніхто не може бути дискримінований через свою статтю, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання. Вказувати на відповідні ознаки особи (групи людей)*

варто лише у випадках, коли ця інформація є неодмінним складником матеріалу. Необхідно утримуватися від натяків або коментарів, що стосуються фізичних недоліків чи хвороб людини, уникати вживання образливих висловів, ненормативної лексики».

Щодо порушень вимог пункту 15 Кодексу

Мова ворожнечі – одна з категорій контенту, поширення якої є неприпустимим із точки зору як етичних стандартів, так законодавчого та міжнародно-правового медійного регулювання. Варто зазначити, що для аудіовізуальних медіа така заборона стосується не лише випадків, коли медіа вчиняли редакційний контроль над матеріалом, а й випадків поширення мови ворожнечі у прямому ефірі.

Якщо мова ворожнечі лунає зі сторони когось із запрошених гостей передачі у прямому ефірі, то для того, аби не нести за неї відповідальності, ведучі програми зобов'язані докласти усіх належних зусиль, щоб заперечити тези особи, яка поширює мову ворожнечі, або зупинити її поширення

Комісія усвідомлює, що у цьому випадку телеканал нестиме відповідальність не за слова гостя, а за бездіяльність ведучої, Діани Панченко, у тому разі, якщо у словах В'ячеслава Піховшека буде встановлено

ознаки мови ворожнечі. Тож надалі варто перейти до аналізу його висловлювань.

Варто погодитися з тим, що висловлювання В. Піховшека достатньо обережні й лежать на межі між політичною дискусією щодо розвитку українського суспільства та заохоченням глядачів до певних дій. Гість студії досить тонко проводить лінію розколу за політичними та мовними поглядами: одна частина населення для нього – «*идеологически упоротые вышиватники*», «*идеологические враги*», «*работают по-беспределу*» та «*люди, которые не скованы необходимостью соблюдать закон*», тоді як інша, яку репрезентує він сам, – «*люди законопослушные*», «*люди, которые очень много уже добились и которые очень многое уже умеют и давно умеют*». Утім, якщо дивитися на контекст цих висловлювань, то можна помітити їх спрямування на розмежування двох груп населення, одна з яких заохочується до дій проти іншої. Це також супроводжується образливими виразами щодо українськомовного населення, що стверджує про упередженість автора тези.

Водночас ведуча навіть не намагається протиставити нічого тезі В. Піховшека, ані під час його монологу, ані після нього. З тези на початку передачі про те, що гість програми є її найкращим другом, можна дійти висновку про те, що Діана Панченко поділяє його слова. З огляду на таку мовчазну бездіяльність ведучої, а також на подальший повтор програми, Комісія вважає, що телеканал припустився порушень пункту 15 Кодексу.

Також Комісія наголошує, що вона діє в рамках аналізу Кодексу етики українського журналіста, а тому не може надавати оцінку відповідності змісту передачі вимогам чинного законодавства України.

Висновок та рекомендації

Комісія вважає, що у випуску передачі «Епіцентр української політики», що транслювався у прямому ефірі 4 січня 2021 року та у повторі 5 січня 2021 року, телеканал «NewsOne» допустив порушення пункту 15 Кодексу етики українського журналіста та висловлює телеканалу і його ведучій Діані Панченко публічний осуд

Комісія закликає медіа уникати мови ворожнечі та рекомендує:

- не поширювати ідеї, які несуть загрозу насильства, жорстокості або дискримінації за будь-якою ознакою;
- уникати запрошення до коментування поточних подій як експертів осіб, які попередньо поширювали мову ворожнечі;
- аудіовізуальним медіа звернути увагу на зобов'язання припиняти порушення, що лунають у прямому ефірі;
- надавати власну оцінку заявам, що можуть бути витлумачені як мова ворожнечі, задля відмежування власної позиції від позиції автора такої заяви.

Розділ 6

П'ЯТЬ РЕКОМЕНДАЦІЙ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЯКІСНОГО КОНТЕНТУ

Комісія з журналістської етики має право з власної ініціативи розпочати розгляд випадків про порушення професійних та етичних норм журналістики. Результатом такого розгляду можуть стати рекомендації з коректного висвітлення певних тем

ВАЖЛИВО! Комісія не здійснює самостійно моніторинг випадків про порушення професійних та етичних норм журналістики, а тому не може реагувати на всі без винятку порушення етики, які трапляються в українських медіа. Проте вона може реагувати на звернення громадських організацій, які здійснюють медіамоніторинг, або розглядати резонансні випадки порушень журналістської етики, що обговорюються в медіасередовищі та серед громадян

1 Рекомендації Комісії з журналістської етики від 30 квітня 2020 року щодо етичної поведінки журналіста в процесі збору інформації

Зважаючи на те, що до Комісії з журналістської етики часто надходять скарги, які стосуються поведінки журналістів у процесі пошуку та збору інформації, комунікації із джерелами інформації, Комісія вирішила зробити роз'яснення щодо цього питання.

Пошук і збір інформації – це складники щоденної роботи журналіста. Проте у про-

цесі цієї роботи повага до людської гідності та прав особистості мають бути основними для журналістів та редакцій.

Журналістська етика – це частина журналістської компетентності

Спираючись на Кодекс етики українського журналіста, а також на практику застосування етичних кодексів у європейських країнах, Комісія звертає увагу журналістів та редакцій на таке:

- ретельність та наполегливість у зборі інформації чи критика особи мають відбуватися у межах загальноприйнятої суспільної поведінки та не перетворюватися на хамство чи цькування;
- при зборі новин, інформаційного матеріалу, фото- і відеоматеріалів не можуть використовуватися нечесні та незаконні методи. Прихований пошук і збір інформації може бути виправданий в окремому випадку, якщо завдяки йому отримано інформацію, яка має значний громадський інтерес і яка б не була доступною якимось іншим чином. Зловживання прихованим методом заради марнославства журналіста неприпустиме;
- під час збору інформації важливим є уникнення конфлікту інтересів та зловживання статусом журналіста для досягнення власної приватної мети або на догоду чийсь інтересам. Журналісти та редакції повинні зберігати незалежність щодо будь-яких інтересів та будь-яких упереджень, зокрема й власних;
- журналісти не повинні користатися слабким чи непевним становищем своїх джерел інформації, тиснути на них чи маніпулювати ними задля отримання інформації, особливо якщо йдеться про дітей, жертв сексуальних злочинів чи інших постраждалих у різних ситуаціях.

2 Рекомендації Комісії з журналістської етики від 5 листопада 2020 року щодо необхідності відокремлення інформаційних та аналітичних матеріалів від політичної реклами у період виборів

Під час моніторингу висвітлення місцевих виборів 2020 року в онлайн-медіа, який здійснювався Коаліцією громадських організацій, куди входила і Комісія з журналістської етики, було виявлено низку порушень у регіональних онлайн-виданнях, що стосувалися розмежування політичної реклами та агітації і новинного й аналітичного контенту.

В Україні відсутнє регулювання діяльності онлайн-медіа, хоча громадяни все більше користуються цим типом медіа для отримання суспільно важливої інформації. Зокрема, такою є й інформація про вибори.

Ключовим завданням медіа, зокрема й онлайн-медіа, у період виборів є неупереджене та збалансоване інформування суспільства про всі події, пов'язані з самими виборами. Громадяни повинні мати можливість зробити поінформований та усвідомлений вибір

Саме тому Комісія з журналістської етики вирішила привернути увагу ЗМІ до необхідності відокремлення інформаційних та аналітичних матеріалів від політич-

ної реклами у період виборів, а також належного маркування політичної реклами й агітації. Адже коли медіа порушують це правило, вони вводять свою аудиторію в оману, видаючи агітаційні та рекламні матеріали за новини чи статті. Відповідно це ускладнює можливість здійснення усвідомленого вибору під час голосування.

Комісія у цьому питанні керується **пунктом 7** Кодексу журналістської етики, у якому зазначено: **«Інформаційні та аналітичні матеріали мають бути чітко відокремлені від реклами відповідною рубрикацією».**

У ході моніторингу, який здійснювався протягом усієї виборчої кампанії в щоденному режимі й до якого входили 33 місцевих онлайн-медіа, було виявлено такі найбільш характерні системні порушення:

- розміщення політичної реклами в новинній стрічці, причому із заголовка часто не зрозуміло, що це політична реклама, відповідну позначку читач може побачити, лише коли зайде безпосередньо на відповідний матеріал;
- неналежне маркування політичної реклами: 1) найчастіше траплялися позначки у вигляді зірочки «*», а

роз'яснення до цієї позначки публікувалося дрібним шрифтом або в кінці тексту, або десь внизу, у футері, куди навряд чи заглядає читач; 2) також траплялася дрібна позначка «PR» біля заголовка матеріалу; 3) такого типу матеріали публікувалися в рубриках з назвами «Політінформер» тощо, а роз'яснення щодо того, що в цих рубриках публікується політична реклама, містилися не на видному місці, а внизу сторінки у футері, де його складно помітити, якщо не шукати спеціально;

- повна відсутність маркування політичної реклами та агітації, коли публікується відверта «джинса» на користь конкретного суб'єкта виборчого процесу.

Комісія звертає увагу редакторів та журналістів онлайн-медіа на те, що загалом висвітлення виборів у медіа насамперед має здійснюватися на принципах рівних умов та рівного доступу, а також на засадах достовірності, повноти, об'єктивності інформації та її неупередженого подання, не допускається перекручування інформації та маніпуляції.

Першочерговим завданням медіа є служіння суспільству та аудиторії, а не рекламодавцю, власнику чи комусь іншому

Медіа – телебачення, радіо, друковане чи онлайн-видання – має керуватися кодексом етики та професійними стандартами, які мають бути основою статуту кожної редакції.

Як уже було зазначено, публікуючи належно марковану рекламу або відверту

«джинсу», медіа вводить в оману власну аудиторію, що опосередковано негативно впливає на увесь виборчий процес та на результати виборів зокрема. Адже погано поінформованим або дезінформованим громадянам складно приймати зважені рішення під час голосування.

Відповідно Комісія закликає редакції бути відповідальними перед суспільством, дотримуватися етичних норм та професійних стандартів і не множити інформаційний безлад.

У частині, яка стосується політичної реклами та агітації, Комісія рекомендує:

- Чітко розділяти політичну рекламу/агітацію та інформаційні й аналітичні матеріали. Це означає, що політична реклама не повинна бути присутня у стрічці новин. Їй має бути виділена окрема рубрика, яка повинна маркуватися як політична реклама. В загальній структурі головної сторінки сайту ця рубрика не повинна «зливатися» з іншими. Читач має розрізняти її, зокрема й візуально.
- Належно маркувати політичну рекламу, зокрема, розміщувати пряму назву «Політична реклама». Не завуальовувати такі матеріали в той чи інший спосіб різними позначеннями на кшталт «*» чи абстрактних рубрик.
- Не публікувати приховану передвиборчу агітацію у вигляді «джинси». Детальні рекомендації щодо недопущення необґрунтованих звинувачень у поширенні «джинси» чи прихованої агітації містяться в посібнику для редакторів та журналістів «Висвітлення виборів в Україні», які Комісія розробила, спираючись на результати двох попередніх виборчих кампаній 2019 року. Посібник можна завантажити тут: http://www.cje.org.ua/sites/default/files/poradnik_final_0.pdf
- Пам'ятати, що прихована передвиборна агітація, а також розміщення або поширення матеріалів передвиборної агітації, належно не позначеної, заборонені виборчим законодавством, а також неприпустимі з точки зору етики.

Заява Комісії з журналістської етики від 23 листопада 2020 року щодо публікацій, які базуються на дописах у соціальних мережах

Аналізуючи матеріали, опубліковані у медіа під час виборчої кампанії щодо проведення місцевих виборів 2020 року, а також розглядаючи скарги, Комісія з журналістської етики звернула увагу на систематичну практику інтернет-видань щодо створення новинних матеріалів на підставі дописів користувачів у соціальних мережах або месенджерах. Часто авторами таких дописів є політики або ж політологи, а самі дописи спрямовані або на жорстку критику, або на відбілювання репутації представників різних гілок державної влади.

Новини, створені виданнями на підставі таких дописів, не містять бекграунду з описом ситуації, якої стосується допис, та можуть виглядати вирваними з контексту. Видання зазвичай також не проводять перевірки на предмет достовірності відомостей чи звинувачень, викладених у дописі, не надають можливості прокоментувати звинувачення об'єктам критики та не наводять посилань на матеріали, де ті чи інші звинувачення вже були спростовані. Часто трапляється ситуація, коли журналісти не розміщують посилання на цитований допис, а додають скриншоти, які потребують додаткової верифікації зі сторони читача.

Розміщені журналістами скриншоти дописів індивідуальних користувачів у Інтернеті, а не посилання на цитовані дописи, сприймаються як редакційні матеріали, за поширення яких відповідальність несуть безпосередньо видання

І хоча публікація таких матеріалів може свідчити не лише про низький рівень професійності журналістів, що є авторами матеріалів, а й про їх замовність, переважно такі матеріали не маркуються як реклама або оплатний контент та розміщуються у розділах «Новини» інтернет-видань, що вводить в оману споживача інформації.

Такі кричущі порушення стандартів та Кодексу етики українського журналіста можуть свідчити про замовність матеріалів та використання медіа у інформаційних кампаніях, спрямованих на дискредитацію чи відновлення репутації тієї чи іншої особи. Використання медіа з цією метою є неприпустимим та несумісним зі стандартами журналістської етики.

Зважаючи на поширення практики створення матеріалів у медіа на підставі дописів користувачів у соціальних мережах, **Комісія з журналістської етики рекомендує журналістам і медіа у таких ситуаціях:**

- перед використанням заяви експерта чи політика докласти зусиль для того, аби впевнитися, чи насправді цю заяву зробив сам експерт або політик, чи належить йому сторінка у соціальній мережі та чи не було таку сторінку зламано;
- з обережністю використовувати заяви експертів та політиків, оприлюднені на їхніх сторінках у соціальних мережах, та перевіряти їх на предмет достовірності;
- утримуватися від публікацій цілком або переважно побудованих на цитуванні одного допису людини в соціальній мережі та надавати слово стороні, що критикується у дописі, та незалежним експертам для коментування ситуації;
- віддавати перевагу наданню прямих посилань на дописи у соціальних мережах, які цитуються, оскільки використання скриншотів часто може мати маніпулятивну мету;
- належно відділяти редакційні матеріали від матеріалів, отриманих від зовнішніх дописувачів, задля чіткості встановлення редакційної відповідальності за розміщення матеріалу та для того, аби не вводити в оману споживачів інформації;
- відмовлятися від розміщення на будь-яких умовах матеріалів, які є політичною «джинсою».

4 Рекомендації Комісії з журналістської етики від 8 грудня 2020 року про розширення спектру тем і представлення різних соціальних груп під час висвітлення пандемії COVID-19

Пандемії COVID-19 сьогодні присвячено значну частину матеріалів в українських медіа. Суспільство потребує точної, оперативної, об'єктивної та повної інформації про ситуацію як у цілому, так і в окремих сферах життя. Водночас Комісія з журналістської етики зазначає: одна з головних проблем висвітлення пандемії – штучне звуження кола тем, людей і соціальних груп, представлених в українських медіа.

1. Журналісти здебільшого зосереджуються на обмеженому переліку тем: наприклад, нестача кисню й медикаментів у лікарнях чи вплив карантину на бізнес. Ці теми хоча й важливі для висвітлення, проте не складають широкої картини і звужують обсяг інформації, яка надходить до аудиторії.
2. Журналісти віддають перевагу новинам, створеним на основі пресрелізів, заяв посадовців чи лідерів думки. Позиції та історії звичайних людей, на

яких вплинула пандемія, подаються в непропорційно меншому обсязі, а деякі соціальні групи взагалі не представлені в матеріалах.

3. Думки експертів, зокрема й місцевих медиків чи науковців, трапляються рідко, так само як і розповіді про тих, хто працює над подоланням COVID-19 або продовжує свою роботу в умовах пандемії.
4. Заголовки та тональність матеріалів вирізняються сенсаційністю, а емоційний складник часто замінює цифри й аргументи. Значна частина матеріалів – копіювання дописів у соціальних мережах, при цьому відсутня бодай мінімальна перевірка викладених фактів. Журналісти займаються залякуванням аудиторії, а не інформуванням; переважають матеріали з негативною тональністю, які не містять пропозицій вирішення ситуації.

У кризові для суспільства періоди, такі як пандемія COVID-19, місія журналістів полягає в тому, щоб фокусувати увагу не лише на тих темах, які лежать на поверхні, і не лише на тих висловлюваннях, які лунають найгучніше. Робота журналіста повинна охоплювати всі сфери життя і надавати слово тим, хто не має іншої можливості бути почутим. Тільки завдяки чесній і повній картині читачі, глядачі, слухачі зможуть приймати усвідомлені рішення щодо свого здоров'я чи здоров'я своїх близьких, а суспільство вийде із цієї кризи сильнішим і згуртованішим

Комісія з журналістської етики підготувала рекомендації, спрямовані на всебічне, повноцінне висвітлення життя людей під час пандемії COVID-19.

1. Будьте проактивними, шукайте власні інформаційні приводи і теми, а не чекайте на пресрелізи та заяви офіційних осіб. Перевіряйте заяви посадовців, аналізуйте, які власні інтереси у цій ситуації вони захищають, і не перетворюйте свої медіа на майданчики для просування інтересів чиновників, політиків, бізнесменів та інших зацікавлених осіб.
2. Показуйте не лише проблеми, а й людей у кризових обставинах. Давайте вашій аудиторії більше історій про людей, які допомагають долати пандемію: медиків, волонтерів, соціальних працівників. Розповідайте про різні аспекти життя людей під час пандемії.
3. Подавайте не лише кількість жертв пандемії – розповідайте про людей, які померли внаслідок захворювання. Виявляйте емпатію та повагу до почуттів родичів і близьких, не концентруйтеся лише на хворобі, а дізнайтеся про те, якою була ця людина. Досвід інших країн свідчить, що такі розповіді журналістів підтримують спільноту і допомагають переживати спільне горе.
4. Звертайте увагу на те, чи представлені у ваших медіа соціально вразливі групи: люди з інвалідністю, сім'ї у складних життєвих обставинах, трудові мігранти, біженці та шукачі притулку, сільські жінки, споживачі наркотиків, безпритульні та ін. Розповідайте, як переживають пандемію різні люди залежно від віку, місця проживання, рівня доходу.
5. Розповідайте про життя людей у місцях з обмеженим доступом – місцях ув'язнення, інтернатах для літніх людей, дитячих будинках. Складність доступу до тих чи інших джерел, місць і співрозмовників не виправдовує тематичні прогалини у висвітленні пандемії. Так само як відсутність гострих журналістських запитань до посадовців не може виправдовуватися онлайн-форматом пресконференцій.
6. Під час висвітлення будь-якої теми, пов'язаної з пандемією, забезпечуйте максимально широке представлення поглядів «за» і «проти». Уникайте матеріалів, де подано лише одну позицію, та чітко відокремлюйте цитати від позиції автора.
7. Зависокий градус негативу в матеріалах про COVID-19 призводить до того, що аудиторія звикає до поганих новин і вже не реагує на них. Повідомляйте не лише про негативні аспекти життя під час пандемії, а й про приклади чуйності, допомоги, згуртування тощо.
8. Звертайтеся до людей не з позиції експерта, який повчає і залякує, а з позиції доброзичливого співрозмовника. Залучайте вашу аудиторію до створення контенту, заохочуйте читачів, глядачів, слухачів ділитися власним досвідом і думками.
9. Комісія з журналістської етики нагадує про необхідність збереження персональних даних людей під час висвітлення тем, пов'язаних із пандемією. Оприлюднення інформації, пов'язаної з медичними діагнозами та іншими аспектами приватного життя, повинно відбуватися за згодою особи або її законних представників.

Результати опитування, яке проводилося онлайн Комісією з журналістської етики під час реєстрації учасників на подію

«Журналістика в часи пандемії: як бути корисним, цікавим та обережним одночасно?» у листопаді 2020 року

5 Рекомендації Комісії з журналістської етики від 27 грудня 2020 року щодо поводження журналістів із персональними даними

Упродовж 2020 року до Комісії з журналістської етики надходила низка скарг, які стосувалися порушення журналістами Кодексу етики українського журналіста, а саме пункту 3 цього документа. Такі скарги стосувалися висвітлення у матеріалах інформації з використанням персональних даних про особу, а саме інформації, яка давала можливість ідентифікувати героя/героїню матеріалу, та завдати йому/їй шкоди за результатами такої публікації. До таких даних належать персональні дані, а саме прізвище та ім'я особи, а також фотографії, які не були заретушованими, що давало змогу ідентифікувати особу.

Зокрема, у скарзі адвоката Максима Васильєва на публікацію [«Американец судиться з «Цитрус» за \\$7000 из-за «поддельных чеков». Мнения сторон»](#) від 09.07.2020 р. авторства Ольги Карпенко, яка розміщена на сайті [aip.ua](#), скаржник зазначає: **«у статті Карпенко О. вказала конфіденційну інформацію про Пітера Тичину, а саме його ім'я і прізвище, реквізити паспорта та адресу проживання... Журналісти інтернет-видання «aip.ua» Ольга Карпенко та головний редактор Ілля Кабачинський зневажливо проігнорували пряме прохання не поширювати інформацію про Пітера Тичину, а саме його ім'я і прізвище, чим вчинили неетичний поступок та порушили п. 3 Етичного кодексу українського журналіста»**.

У скарзі Людмили Шевчук на публікацію [«Битва за АРМА: Вадим Столар и Игорь Коломойский намерены побороться за АРМА»](#), розміщену 13.07.2020 р. на інтернет-порталі «Антикор» авторства Олега Бойка, йдеться про поширення недостовірної інформації, яка паплюжить професійну репутацію скаржниці, анкетні дані якої згадано у статті. У статті чітко не відокремлено факти від суджень, а подану інформацію не підтверджено документально.

Ще одна скарга була на [відеоматеріал](#) телебачення Білої Церкви від 31.07.2020 р. «9-річна дівчинка втопилася у Білій Церкві», що містив кадри мертвого тіла дівчинки, яке працівники ДСНС витягували із води, а медичні працівники поміщали тіло у машину швидкої допомоги. Окрім того, у відео близьким планом було знято матір дівчинки, а також те, як вона впізнавала мертве тіло своєї дитини.

Варто зазначити, що в останньому випадку, після звернення Комісії, редакція телеканалу видалила матеріал з інтернет-ресурсу.

Уважно вивчивши скарги та журналістські матеріали, які містили персональні дані про особу, Комісія з журналістської етики заявляє таке.

Персональними даними про особу є відомості чи сукупність відомостей про особу, завдяки яким її можна ідентифікувати.

До персональних даних можуть належати: прізвище, ім'я та по батькові особи, місто та місце її проживання, місце її роботи, дата народження, паспортні дані чи дані документів, які посвідчують особу, а також зображення та фотографії особи.

Хоча у багатьох випадках для розголошення персональних даних потрібна згода особи на таку дію, журналісти повинні під час прийняття рішення спиратись на те, чи переважає у цьому випадку суспільний інтерес над захищеними правами приватних осіб. Навіть у тому випадку, якщо особа має намір оскаржувати розголошення її персональних даних

Пунктом 3 Кодексу етики українського журналіста передбачено, що *журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини. При цьому не унеможлиблюється його право на журналістське розслідування, пов'язане з тими або іншими подіями і фактами, якщо суспільна значущість інформації, що збирається і поширюється журналістом, є вищою, ніж приватні інтереси особи.*

При проведенні журналістського розслідування баланс між приватними інтересами особи та публічним інтересом повинен бути дотриманий.

Відповідно до п. 8.3 [«Рекомендацій для ЗМІ щодо захисту права на приватне життя»](#), розроблених експертами Ради Європи спільно з українськими медійними організаціями *«Персональні дані осіб, які*

вчинили дрібні злочини чи адміністративні правопорушення, зазвичай не варто оприлюднювати, якщо не існує суспільного інтересу, який переважає, зокрема у випадку вчинення корупційних правопорушень».

Особливо ретельно необхідно підходити до поширення персональних даних особи, яка стала потерпілою від злочину чи зазнала іншого порушення своїх прав

Персональними даними особи є прізвище, ім'я, по батькові, фото та відео з її зображенням. У таких випадках повинна бути отримана згода особи на поширення такої інформації, а у випадку відсутності згоди приватне життя потерпілої особи має перевагу над суспільним інтересом.

Щодо проведення журналістських розслідувань, у яких потерпілими чи правопорушниками виступають неповнолітні особи, то журналістам потрібно ретельно підходити до висвітлення такої інформації насамперед.

Пункт 18 Кодексу: *«Журналіст має бути особливо обережним, висвітлюючи події, пов'язані з дітьми. Журналіст та редактор повинні мати обґрунтовані підстави для висвітлення приватного життя неповнолітньої особи (осіб) та дозвіл на це від її батьків чи опікунів. Неприпустимим є розкриття імен неповнолітніх (або вказування ознак, за якими їх можна розпізнати), що мали відношення до протизаконних дій, стали учасниками подій, пов'язаних із насильством».*

Журналістам необхідно особливо уважно ставитись до подробиць, фото та відео, що допомагають ідентифікувати неповнолітніх осіб, зокрема й у тих випадках, коли існує великий суспільний резонанс, що лише підсилює небезпеку цькування або інших проявів насильства щодо неповнолітніх.

Журналістам необхідно уважно ставитись до повідомлень правоохоронних органів, офіційних установ або фізичних осіб, що можуть розкривати персональні дані особи. У випадку, якщо правоохоронними органами, судами чи іншими органами влади у їхніх повідомленнях розкрито персональні дані про особу, журналісти, поширюючи ці повідомлення чи посиляючись на них, повинні дотримуватися професійних стандартів.

Посилання журналістів на те, що персональні дані про особу було розкрито судом чи правоохоронними органами, а вони лише поширили таку інформацію, не звільняє їх від відповідальності за недотримання вимог Кодексу, а також негативно впливає на репутацію та довіру до медіа, в якому вони працюють, до самого журналіста та до роботи журналістів у цілому

Як зазначено у п. 2 «Рекомендацій для ЗМІ щодо захисту права на приватне життя», важливо справедливо висвітлювати приватне життя публічних осіб, а також звичайних людей: **«Справедливо» означає, що ЗМІ повинні знаходити баланс між, з одного боку, правом громадян отримувати повну та адекватну ін-**

формацію про діяльність – як звичайну, так і неоднозначну, – публічних осіб та, у виняткових випадках, про звичайних людей, і – з другого боку – законним правом цих осіб на невтручання у своє приватне життя».

Свобода журналістської діяльності – невід’ємна частина права на свободу вираження поглядів та інформації, що гарантується статтею 10 Європейської конвенції про права людини та статтею 34 Конституції України. Це право – одна з основ демократичного суспільства й обов’язкова умова його прогресу та розвитку кожної особи. Водночас повага до приватного життя особи і врахування балансу між публічним та приватним інтересом є надзвичайно важливими з точки зору журналістської етики.

Комісія з журналістської етики у своїй діяльності прагне сформувати культуру професійної та чесної журналістики, а також підвищити довіру до медіа. Закликаємо керівників медіа при підготуванні матеріалів забезпечити дотримання журналістами принципу поваги до приватного життя особи та здійснювати справедливе висвітлення приватного життя як публічних осіб, так і звичайних людей.

З огляду на повагу до приватного життя особи і врахування балансу між публічним та приватним інтересом Комісія рекомендує:

- Публікувати особисті дані публічних осіб без їхньої згоди у тому випадку, якщо такі дані свідомо було оприлюднено самими публічними особами, наприклад, у соціальних мережах чи інших публічних ресурсах тощо.
- Висвітлювати інформацію про приватне життя публічних осіб без їхньої згоди лише тоді, коли існує переважаючий суспільний інтерес, який виправдовує оприлюднення інформації.
- Якщо ви повідомляєте про корупційні дії чиновників чи політиків, намагайтеся не торкатися непричетних членів їхніх родин, якщо вони не задіяні в корупційних схемах.
- Необхідно з обережністю ставитися до публікації фото неповнолітніх потерпілих та їхніх родичів, аби уникнути втручання в їхнє приватне життя та не заподіяти шкоди.
- Потрібно стежити за досягненням балансу між суспільним інтересом та недоторканістю приватного життя рідних постраждалих від нещасних випадків.
- Стежте за тим, щоб оприлюднені матеріали не дозволяли опосередковано визначити людину, яка є близькою особою постраждалої або саму постраждалу особу;
- Поважайте гідність постраждалих та їхніх сімей.
- Не використовуйте персональні дані особи (за винятком публічних осіб), а саме її прізвище, ім'я та по батькові, без її попередньої згоди, зокрема у випадках, якщо ця особа постраждала від злочину чи іншого правопорушення.

Розділ 7

МЕДІАЦІЯ – ЩЕ ОДИН ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД САМОРЕГУЛЯЦІЇ

На відміну від судового спору під час медіації
сторони самі доходять згоди: медіатор
(медіаторка) не виносить рішення
як арбітр

Досвід роботи КЖЕ показує: надзвичайно велика кількість скарг спрямована на внесення тих чи інших коригувань у поширені матеріали. Іншими словами, йдеться не про «покарання» журналіста (журналістки) чи медіа за поширення інформації, а саме про виправлення чи уточнення поширеної інформації.

Так відбувається тому, що сторони не змогли ефективно співпрацювати під час підготування матеріалу журналістом (журналісткою). Хоча це найбільш ефективний спосіб взаємодії для обох сторін, проте він працює не завжди. Тому, коли матеріал уже побачив світ, сторона, яка вважає, що в матеріалі не все враховано або щось перекручено, починає шукати важелі впливу на журналіста (журналістку) та редакцію. А їх не так багато.

Найпростіший шлях – звернутися до редакції. Це найперший спосіб, в основі якого лежить розрахунок на відкритість, добру волю та життєву мудрість редактора (редакторки). Якщо редактор (редакторка) чи автор (авторка) матеріалу почують це звернення та погодяться на виправлення – принцип доброї волі спрацює.

Спосіб номер два – звернутися до суду. Це спосіб силового примушення до виправлення помилки. Але спочатку в судовому змаганні потрібно довести, що редакція порушила закон, і тоді вже силою судового рішення змусити її виправити помилку або опублікувати спростування поширеної інформації.

Але є й третій спосіб – коли обидві сторони готові пошукати варіант домовитися, але з певною вигодою. Якщо між ними конфлікт – вони не чують одна одну. Але це не означає, що вони не готові до діалогу – можна навіть сказати торгу. Такі перемовини можуть бути успішними за умови, якщо керуватиме ходом переговорів фахівець, який знайде та пока-

же кожній зі сторін певну вигоду. Такий метод вирішення суперечок, коли налагодити комунікацію сторонам конфлікту допомагає незалежний від кожної з них кваліфікований фахівець, називається медіацією. Відповідно медіатор (медіаторка) допомагає сторонам проаналізувати конфліктну ситуацію так, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби кожної зі сторін.

ВАЖЛИВО! На відміну від судового спору під час медіації сторони самі доходять згоди – медіатор (медіаторка) не виносить рішення як арбітр, а лише допомагає сторонам побачити можливості у розв’язанні суперечки. Часто для того, щоб такі привабливі можливості знайти, сторони мають вийти за межі предмета конфлікту і подивитися на ситуацію «з висоти пташиного польоту». Саме це і допомагає зробити медіатор (медіаторка)

Медіація – один із пріоритетів у роботі Комісії з журналістської етики. Разом із **Просвітою** та **Адвокацією** це створює єдине поле роботи механізму саморегуляції у медіа.

Розгляньмо приклади, де саме завдяки медіації КЖЕ виконала своє завдання як орган саморегуляції. Зауважте: завданням Комісії не є «покарання»! Радше навпаки – завданням є аналіз помилок та рекомендації щодо підвищення якості журналістської роботи, якості контенту, який є одночасно і результатом фахового виконання журналістом (журналісткою) своїх обов’язків, і дотримання вимог і правил Кодексу етики українського журналіста.

Розділ 8

ТРИ ПРИКЛАДИ ТА ШІСТЬ КЛЮЧОВИХ ТЕЗ ПРО МЕДІАЦІЮ

У цьому розділі ви дізнаєтеся докладніше про те, як Комісія з журналістської етики виступає медіатором та допомагає редакціям виправити помилку

1 «Автоспецпром» проти «Центру журналістських розслідувань»

Бывший председатель Одесской облгосадминистрации Максим Куцый из-за вопроса по поводу этих закупок пытался выгнать из своего кабинета журналистку и оператора с помощью нацгвардийцев.

«Своею чергою у ТОВ «Автоспецпром» зазначають, що жодного судового рішення або вироку суду, які б підтверджували неправомірні дії компанії, у згаданих кримінальних провадженнях не винесено. Більше того, провадження були відкриті за надуманими приводами, часто через наклепи з боку конкурентів. Продукція ТОВ «Автоспецпром» повністю відповідає ДСТУ 7032 – «Автомобілі швидкої медичної допомоги та їхнє устаткування», є якісною, надійною та безпечною.

Зокрема, провадження, що стосується поставки 42 «швидких» до Тернопільської області, базується на припущеннях людей, які не є спеціалістами у сфері медичного транспорту. Ініціатори провадження припустили, що для виробництва «швидких» для Тернопільської області були використані вантажні автомобілі нібито всупереч законодавству. Проте чинне українське законодавство не містить жодних вказівок чи обмежень щодо типів шасі для «швидких».

Майже 10 років тому наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики № 590 від 27.12.2010 з метою гармонізації з європейським законодавством до ДСТУ 7032 були внесені зміни. Зокрема, з ДСТУ 7032 був видалений національний відхил від європейського стандарту DIN EN 1789 – вимога виробляти «швидкі» на базі автомобілів класу M1 (легкові автомобілі) за класифікацією ЄЕК ООН.

Завдання саморегуляції – зробити так, щоб якість журналістського контенту стала вищою завдяки дотриманню етичних стандартів. Скриншот із сайту nikcenter.org

Наприкінці 2020 року до Комісії з журналістської етики надійшла скарга від ТОВ «Автоспецпром». У ній компанія звинувачувала сайт [«Центр журналістських розслідувань»](#) у тому, що в опублікованому матеріалі [«У Миколаєві закупили 5 автомобілів швидкої допомоги у фірми-фігуранта кримінальних проваджень»](#) не було представлено позицію компанії, тобто не було дотримано принцип балансу інтересів. Відповідно «Автоспецпром» скаржився на упередженість та незбалансованість інформації та наголошував на тому, що була заподіяна шкода честі, гідності та діловій репутації провідному українському виробнику автомобілів швидкої медичної допомоги ТОВ «Автоспецпром». Компанія просила Комісію допомогти налагодити контакт із редакцією, щоб збалансувати публікацію, а отже вирішити ситуацію.

Ключова теза 1:

Скаржник не просив «покарати» редакцію. Він просив «допомогти налагодити контакт». Саме на це звернули увагу в КЖЕ і запропонували сторонам медіацію.

Редакція «Центру журналістських розслідувань» дослухалася аргументів Комісії та доповнила матеріал коментарем представника «Автоспецпрому». Принципу балансу інтересів було дотримано, спірну ситуацію – вирішено.

Комісія з журналістської етики не виносила жодних рішень за цією скаргою, адже сторони врегулювали суперечку, і предмет оскарження було ліквідовано. Саме в цьому і полягає цінність роботи саморегуляції – зробити так, щоб якість журналістського контенту стала вищою завдяки дотриманню етичних стандартів. І щоб читач отримав якісний контент, а медіа – кредит довіри

Ключова теза 2:

Саме довіра аудиторії – найдорогоцінніший актив у кожного медіа.

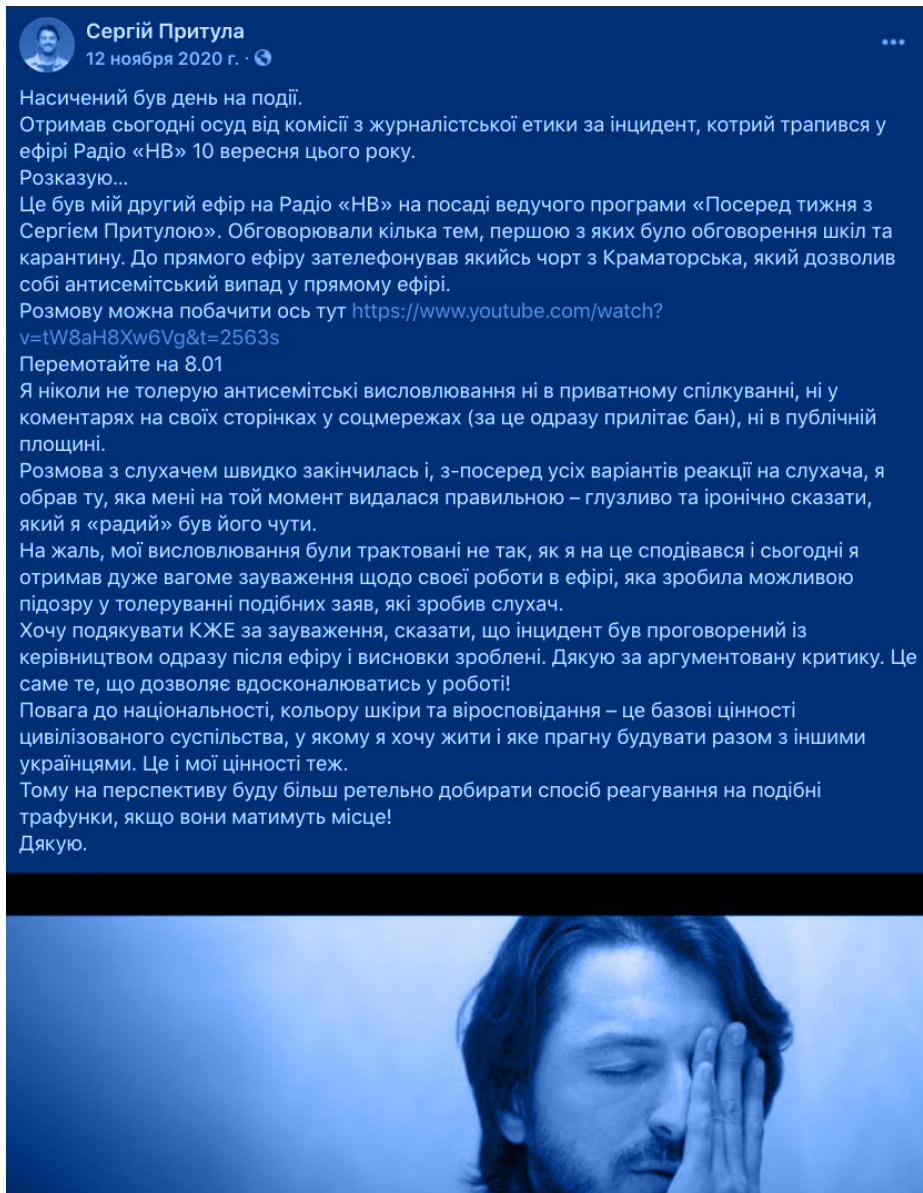
лятивною інформацією про ТОВ «Авто-спецпром» істотно зросла. У зв'язку з чим ми плануємо найближчим часом звернутися до вашої організації з черговим проханням про допомогу у боротьбі з фейками та кричущими фактами порушення Кодексу журналістської етики».

КЖЕ нагадує, що медіація, просвіта та адвокація – три ключових пріоритети в роботі Комісії. Саме на цьому, на наш погляд, будується саморегуляція в царині журналістської етики. Тож ми заохочуємо звертатися до Комісії з журналістської етики, якщо, на вашу думку, етичні принципи порушено і якщо потрібна медіація з боку Комісії як органу саморегуляції журналістів та редакцій. Адже наша мета – якісний контент для громадян України!

Компанія «Автоспецпром», яка по-скаржилася до КЖЕ, теж була задоволена вирішенням спору. Кирило Коморкін, заступник директора ТОВ «Автоспецпром», зазначив: «З нашої точки зору, сьогодні поширення недостовірної, викривленої та маніпулятивної інформації з різною метою в медіа в Україні набуло загрозливого характеру. А тому важливість роботи організації, яка опікується проблемами журналістської етики та дотриманням професійних стандартів, важко переоцінити.

Ми також змушені констатувати, що останнім часом кількість публікацій із недостовірною, необ'єктивною та маніпу-

2 Радіослухач проти Сергія Притули та «Радіо НВ»

Публічна відповідь – гарний приклад готовності медіа і журналіста до саморегуляції, дотримання етичних стандартів і забезпечення якісного контенту. Скриншот із [Facebook-сторінки Сергія Притули](#)

До Комісії з журналістської етики надійшла скарга від Олега Шикана на дії Сергія Притули, ведучого програми «Посеред тижня» на «Радіо НВ». Автор звернення запев-

няв, що звернувся з листом до керівництва «Радіо НВ», однак відповіді не отримав. Тому Комісія з журналістської етики розглядала цю скаргу за стандартною процедурою.

Зі змістом рішення, ухваленого Комісією, можна ознайомитися в розділі 5. **А вирішення ситуації настало пізніше – і стало ще одним прикладом медіації.**

Автор звернення зазначав, що 10 вересня 2020 року о 18:15 до [прямого ефіру програми Сергія Притули «Посеред тижня»](#) на «Радіо НВ» було включено слухача Романа з Краматорська. «Зловживаючи наданою «Радіо НВ» можливістю висловитись й використовуючи мову ненависті та ненормативні вислови, він вдався до знущання та образ на національному ґрунті, спрямованих на розпалювання міжнаціональної ворожнечі. Святкування єврейського Нового року Рош га-шана, що відбувається в Умані, він назвав «шабашем», а самого цадика Нахмана, головного пророка та засновника брацлавського хасидизму, могила якого в Україні є об'єктом всесвітнього паломництва, поіменував «нациком хацманом».

На думку автора скарги, прихильно-по-благжлива реакція ведучого на почуте «виглядала як недвозначне пряме заохочення подальших антисемітських вихваток в ефірі «Радіо НВ»».

Розглянувши обставини, члени Комісії з журналістської етики дійшли висновку, що, дійсно, було порушення **пункту 15 Кодексу етики українського журналіста**. Озвучені під час програми «Радіо НВ» дискримінаційні вислови могли спонукати слухачів до сприйняття цілої етнічної та релігійної групи як загрози, а представників цієї групи – як осіб, схильних до порушення законів і громадського порядку.

Відповідно до етичних стандартів ведучий прямого ефіру Сергій Притула мав, по-перше, перервати виступ гостя, вказавши йому на неприпустимість образ на

національному ґрунті, а по-друге, після виступу гостя звернути увагу аудиторії на те, що відбулося грубе порушення прав людини і що редакція не поділяє таких поглядів. Натомість хоча ведучий перервав виступ гостя ефіру, проте не засудив його висловлювання і не використав можливість відмежуватися від ксенофобських поглядів, а відповів слухачу доброзичливо, з усмішкою на обличчі, заявивши, що «страшенно радий його чути», що могло бути розцінене як підтримка висловлювань, які пролунали.

Враховуючи суспільний резонанс, який викликав зазначений випадок, рівень охоплення аудиторії радіо, глибокий рівень образ та можливі наслідки інциденту у вигляді подальшого розпалювання міжетнічної ворожнечі, Комісія **оголосила ведучому прямого ефіру Сергію Притулі та «Радіо НВ» публічний осуд.**

Ключова теза 3: У цій історії ані «Радіо НВ», ані ведучий Сергій Притула не прореагували на два звернення. Перше – від самого радіослухача, а друге – від КЖЕ. Тому члени Комісії розглядали скаргу, беручи до уваги аналіз самої радіопередачі. І не мали можливості аналізувати аргументів медіа.

Після того, як рішення було оприлюднене, у медіа та у соцмережах виникло доволі жваве обговорення власне ситуації і

дій ведучого Сергія Притули. Відповідно на офіційній Facebook-сторінці «Радіо НВ» 12.11.2020 року було опубліковано **Офіційну відповідь «Радіо НВ» щодо інциденту в ефірі за 10 вересня 2020 року.**

«Радіо НВ» засуджує будь-які прояви ксенофобії, нетерпимості та дискримінації та завжди пропагує у своєму ефірі толерантність та інклюзивність. Робота у прямому ефірі насправді передбачає те, що будь-хто може висловитися, навіть якщо ці вислови суперечать світогляду редакції та ведучого програми. Ведучий зреагував на репліки додзвонювача з іронією, маючи на увазі те, що у сучасному світі людина з подібним світоглядом – це недолугий атавізм. Помилка ведучого програми була в тому, що він не поставився до слів додзвонювача достатньо серйозно, незважаючи на те, що думки, які додзвонювач висловив, є образливими та неприпустимими. Щодо цього інциденту з ведучим була проведена бесіда одразу ж після ефіру, ще до публічних звернень із цього приводу. Також була проведена робота щодо того, аби уникнути подібних інцидентів у майбутньому, а номер додзвонювача занесено у чорний список. «Радіо НВ» та Сергій Притула особисто дякують Комісії з журналістської етики за пильність та професіоналізм».

У прикладі з Сергієм Притулою та «Радіо НВ» медіація відбулася – адже медіа дослухалося до критики і заявило про виправлення помилки. Результат отримано. І це – один із варіантів саморегуляції в царині журналістської етики

При цьому мова ворожнечі, дискримінаційні висловлювання на адресу представників певної національності та певних релігійних переконань, приниження людської гідності – неприпустимі явища в українських медіа. Комісія звертає увагу на те, що етичних принципів мають дотримуватися не тільки штатні працівники редакції, але й запрошені ведучі та гості ефіру, а керівництво редакції – вчасно робити висновки і вживати заходів для запобігання порушенням.

Ключова теза 4: Публічна реакція та пояснення позиції редакції – прекрасний приклад прагнення до дотримання етичних стандартів та визнання принципів саморегуляції.

3 Коаліція громадських організацій проти «Рівне.Медіа»

Готовність виправити помилки та подати інформацію повно та неупереджено – важливо і для довіри аудиторії, і для забезпечення якісного контенту. Скриншот із сайту rivne.media

До Комісії з журналістської етики звернулася коаліція громадських організацій, яка здійснювала моніторинг висвітлення у медіа місцевих виборів 2020 року. До складу коаліції входили «Платформа прав людини», «Український інститут медіа та комунікації», StopFake (Україна) «Асоціація «Жінки в медіа» та Комісія з журналістської етики. Коаліція зазначала, що, на думку її членів, видання порушило вимоги пунктів 6, 9 та 11 Кодексу етики українського журналіста у матеріалі [«Результати соціопитувань: Віктор Шакирзян](#)

[лідер електоральних вподобань у Рівно-му](#)», опублікованому інтернет-виданням «Рівне.Медіа» 10 вересня 2020 року.

Основні зауваження стосувалися подання інформації про результати соціологічного опитування. Адже Виборчий кодекс встановлює чіткі вимоги до поширення таких результатів: має зазначатися повна назва організації, що проводила опитування, замовники опитування, час його проведення, територія, яку охоплювало опитування, розмір та спосіб фор-

мування соціологічної вибірки опитаних, метод опитування, точні формулювання запитань, можлива статистична похибка. А «декілька прийомів, застосованих журналістами у матеріалі, свідчать про можливу спрямованість їхніх дій на підтримку одного з кандидатів, що фігурує у опитуванні».

Тож, розглядаючи скаргу, Комісія звернулася з листом до видання «Рівне.Медіа» та попросила надати коментарі щодо низки запитань.

У своїй відповіді представники видання пояснили, що новина була побудована на аналізі результатів соціологічного дослідження, яке проводили представники соціологічної групи «Вибір», які курує Роман Микитюк. Окрім того, у відповідь на запит Комісії публікацію на сайті було виправлено шляхом додавання до матеріалу посилання на першоджерело результатів опитування.

Ключова теза 5: Видання відреагувало на запит КЖЕ та виправило публікацію. Це – найперший та найважливіший результат обговорення ситуації, і це – частина медіації.

У своєму [рішенні](#) Комісія зазначає, що навіть після того, як до матеріалу було внесено зміни, читачу неможливо встановити замовника опитування. А ця

інформація є надзвичайно важливою для оцінювання результатів опитувань у передвиборний період – вона дозволяє ретельніше підходити до оцінки достовірності їх результатів.

Окрім того, навіть після доповнення матеріалу там не з'явилася інформація про джерело, у якому можна було б перевірити, чи насправді зріс рейтинг Віктора Шакирзяна протягом зазначеного у публікації періоду часу. (А це є порушенням пункту 6 Кодексу етики українського журналіста щодо повноти поширення інформації).

Також Комісія зазначила, що журналісти намагалися додатково наголосити на поважності інформації, що подається. Ім'я соціолога у матеріалі пов'язували з тим, що він досить точно прогнозував результати попередніх виборів та співпрацював із фаховими соціологічними інституціями. Сукупність цієї інформації, перемішування фактів, оцінок та припущень спрямована на переконання читача у лідерстві одного кандидата та його партії над іншими, що відповідно може свідчити про упередженість авторів матеріалу. Це говорить про порушення пункту 9 Кодексу етики українського журналіста.

І останнє. Хоча в матеріалі повно подаються дані про результати інших партій та кандидатів, а заголовок відображає дійсні результати опитування, неповне розкриття інформації про саме опитування – а саме відсутність інформації про замовника дослідження – свідчить також і про порушення вимог пункту 11 Кодексу етики українського журналіста. У той час як неупередженість подання інформації слугує запобіжником від створення односторонньої картини висвітлення того чи іншого суспільного явища.

Тож висновок КЖЕ такий: «Рівне.Медіа» допустило порушення пунктів 6, 9 та 11 Кодексу етики українського журналіста. При цьому Комісія привітала готовність видання до співпраці з метою дотримання стандартів журналістської діяльності й урахувала це у своєму рішенні – воно стало найм'якшим з усіх можливих: дружнє попередження.

Ключова теза 6: Готовність виправити помилки та доповнити матеріал – важлива частина саморегуляції в медіа, яке врешті спрямоване на підвищення якості журналістських матеріалів.

КЖЕ нагадує, що медіація, просвіта та адвокація – три ключові пріоритети в роботі Комісії. Саме на цьому, на наш погляд, будується саморегуляція в царині журналістської етики. Тож ми заохочуємо звертатися до Комісії, якщо, на вашу думку, етичні принципи порушено і якщо потрібна медіація з боку КЖЕ як органу саморегуляції журналістів та редакцій. Адже наша мета – якісний контент для громадян України!

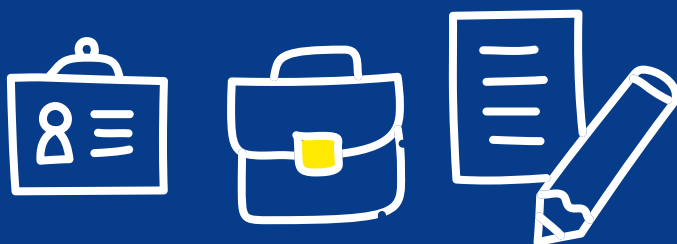
Цей приклад – про стандарти та довіру до професійної журналістики. Адже дотримання стандартів – як етичних, так і вимог до подання даних соціологічних опитувань – робить матеріал цінним для читача, не викликає у нього/неї сумнівів у маніпуляції з боку медіа. І саме це є запорукою довіри до медіа.

Тому Комісія закликає ретельніше підходити до публікації результатів соціологічних досліджень у передвиборчий період, наголошує на своїх [«Рекомендаціях щодо поширення інформації про результати соціологічних опитувань»](#).

Розділ 9

КОДЕКС ЕТИКИ УКРАЇНСЬКОГО ЖУРНАЛІСТА

Ухвалений 24 квітня 2004 року на з'їзді журналістів – підписантів Кодексу (у редакції зі змінами від 4 жовтня 2013 року, прийнятими з'їздом підписантів Етичного кодексу українського журналіста), визнаний Національною спілкою журналістів України (НСЖУ) та Незалежною медіа-профспілкою України (НМПУ)

1. Свобода слова та висловлювань є невід'ємною складовою діяльності журналіста

2. Служіння інтересам влади чи засновників, а не суспільства, є порушенням етики журналіста

3. Журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини

Журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини. При цьому не виключається його право на журналістське розслідування, пов'язане з тими або іншими подіями і фактами, якщо суспільна значущість інформації, яка збирається і поширюється журналістом, є вищою, ніж приватні інтереси особи.

4. Висвітлення судових процесів має бути неупередженим щодо звинувачених

Висвітлення судових процесів має бути неупередженим щодо звинувачених. Журналіст не може називати людину злочинцем до відповідного рішення суду.

5. Журналіст не розкриває своїх джерел інформації, окрім випадків, передбачених законодавством України

6. Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста

Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста. Журналісти і редактори повинні здійснювати кроки для перевірки автентичності усіх повідомлень, відео- та аудіоматеріалів, отриманих від представників загалу, фрілансерів, пресслужб та інших джерел.

7. Інформаційні та аналітичні матеріали мають бути чітко відокремлені від реклами відповідною рубрикацією

8. Редакційна обробка матеріалів, включаючи знімки, текстівки, заголовки, відповідність відеоряду та текстового супроводу тощо, не повинна фальсифікувати зміст

Редакційна обробка матеріалів, включаючи знімки, текстівки, заголовки, відповідність відеоряду та текстового супроводу тощо, не повинна фальсифікувати зміст. Необхідно повідомляти аудиторію про подання відрепетируваних та реконструйованих новин.

9. Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного

Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного. Неприпустимим є розповсюдження інформації, що містить упередженість чи необґрунтовані звинувачення.

10. Точки зору опонентів, зокрема й тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано

Точки зору опонентів, зокрема й тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано. Так само мають бути подані оцінки незалежних експертів.

11. Не допускається таке вибіркове цитування соціологічних досліджень, яке призводить до викривлення змісту

Не допускається таке вибіркове цитування соціологічних досліджень, яке призводить до викривлення змісту. Журналістські опитування громадян не повинні фабрикуватися з метою отримання наперед визначеного результату.

12. Журналіст зобов'язаний зробити все можливе для виправлення будь-якої поширеної інформації, якщо виявилось, що вона не відповідає дійсності

13. Журналіст не повинен використовувати незаконні методи отримання інформації

Журналіст не повинен використовувати незаконні методи отримання інформації. Журналіст при збиранні інформації діє в правовому полі України і може вдатися до будь-яких законних, зокрема й судових, процедур проти осіб, які перешкоджають йому в збиранні інформації. Використання негласних прийомів збирання новин до-

пускається лише тоді, коли це необхідно для забезпечення достовірності або точності матеріалу. Такі прийоми можуть бути виправдані лише у разі, коли іншими способами зібрати інформацію неможливо.

- 14. Плагіат несумісний зі званням журналіста**
- 15. Ніхто не може бути дискримінований через свою статтю, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання**

Ніхто не може бути дискримінований через свою статтю, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання. Вказувати на відповідні ознаки особи (групи людей) варто лише у випадках, коли ця інформація є неодмінною складовою матеріалу. Необхідно утримуватися від натяків або коментарів, що стосуються фізичних недоліків чи хвороб людини, уникати вживання образливих висловів, ненормативної лексики.

- 16. Журналіста не можна в службовому порядку зобов'язати писати чи виконувати будь-що, якщо це суперечить його власним переконанням чи принципам**

Журналіста не можна в службовому порядку зобов'язати писати чи виконувати будь-що, якщо це суперечить його власним переконанням чи принципам. Необхідно протистояти проявам зовнішнього втручання в контент – як безпосередньому тиску, так і діям, що мають непрямі ознаки такого втручання.

- 17. Незаконне отримання журналістом матеріальної винагороди чи будь-яких пільг за виконаний чи невиконаний журналістський матеріал є несумісним зі званням журналіста**

Незаконне отримання журналістом матеріальної винагороди чи будь-яких пільг за виконаний чи невиконаний журналістський матеріал є несумісним зі званням журналіста. Журналіст не повинен використовувати службове становище в особистих цілях, з метою наживи, самореклами,

у кар'єристських цілях та керуючись прагненням догодити певним силам чи особам. Журналіст не має права використовувати фінансову інформацію до її оприлюднення з метою власного збагачення.

- 18. Журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми**

Журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми. Журналіст та редактор повинні мати обґрунтовані підстави для висвітлення приватного життя неповнолітньої особи (осіб) та дозвіл на це від її батьків чи опікунів. Неприпустимим є розкриття імен неповнолітніх (або вказування ознак, за якими їх можна розпізнати), які мали відношення до протизаконних дій, стали учасниками подій, пов'язаних із насильством.

- 19. Свідоме порушення норм журналістської етики є абсолютно несумісним з професійною журналістикою**

Свідоме порушення норм журналістської етики є абсолютно несумісним з професійною журналістикою, піддається громадському осуду, може бути підставою для позбавлення прескарти чи членства в професійних спілках та НСЖУ. Розгляд конфліктних ситуацій етичного та професійного характеру здійснює Комісія з журналістської етики.

Розділ 10

ЯК ПОДАТИ СКАРГУ НА ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ МАТЕРІАЛ? ПОКРОКОВА ІНСТРУКЦІЯ

У цьому розділі ви знайдете відповіді на найпоширеніші запитання про подання скаргу та дізнаєтеся про порядок роботи Комісії з журналістської етики

Хто має право подавати скаргу до Комісії з журналістської етики?

- Журналісти, які здійснюють свою діяльність відповідно до українського законодавства та визнають компетенцію Комісії.
- Інші громадяни України або юридичні особи, які вважають, що конкретне медіа чи журналіст порушили норми професійної етики.

Комісія має право за власною ініціативою розпочати розгляд випадків про порушення Кодексу, якщо ознаки таких порушень зафіксовано у процесі моніторингу медіа.

Як я можу подати скаргу до Комісії? Чи можу це зробити онлайн?

Звернутися до Комісії можна кількома шляхами:

- листом на поштову адресу Комісії,
- електронним листом на електронну поштову адресу Комісії cje.info@gmail.com,
- через [форму подання скарг](#) на сайті Комісії,
- шляхом особистого вручення скарги секретарю Комісії.

Особисте вручення означає вручення скарги в офісі Комісії в робочий час із обов'язковою реєстрацією скарги секретарем Комісії в присутності заявника (заявниці).

Чи можу я зателефонувати до Комісії і поскаржитися на журналістський матеріал? Або написати скаргу в коментарях на сторінці Комісії у Facebook?

Якщо ви хочете, щоб Комісія розглянула скаргу і винесла рішення, то потрібно подати її в письмовому вигляді та тими каналами, про які зазначено вище.

Водночас ми вітаємо, коли читачі, слухачі й глядачі долучаються до обговорення дотримання журналістами етичних стандартів, наводять приклади, на які варто звернути увагу. Робити це можна в соціальних мережах, під час спеціальних заходів Комісії чи в усному спілкуванні з її членами. Зворотний зв'язок зі споживачами інформації допомагає Комісії працювати краще.

Що потрібно написати в скарзі, щоб її прийняли до розгляду?

Кожна скарга обов'язково має містити:

- 1) прізвище, ім'я заявника (заявниці);
- 2) контактні дані (телефон або поштова адреса, або електронна адреса) заявника (заявниці);
- 3) назву медіа чи прізвище журналіста (журналістки), на кого скаржиться заявник (заявниця);
- 4) власне зміст скарги;
- 5) пункти Кодексу етики українського журналіста, які заявник (заявниця) вважає порушеними; у разі відсутності інформації за п. 5 у виняткових випадках Комісія може прийняти скаргу до розгляду, якщо із наявної інформації можливо встановити ознаки порушення Кодексу;
- 6) посилання на оскаржуваний матеріал або додатки з матеріалом.

Що відбувається після того, як скарга потрапить до Комісії?

Протягом трьох днів Секретаріат Комісії реєструє її шляхом внесення до електронної бази даних.

Після реєстрації Секретаріат вивчає, чи відповідає скарга всім вимогам.

Щодо кожної прийнятої до розгляду заяви призначається відповідальна особа

(або особи), які розглядають скаргу і готують проєкт рішення.

Комісія надсилає до редакції медіа, де оприлюднено оскаржуваний матеріал, запит із викладенням суті скарги. Також Комісія пропонує редакції надати свої пояснення або виправити помилку.

Після вивчення всіх обставин відбувається обговорення та голосування членів Комісії. Рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість членів, тобто щонайменше 8 із 15.

Чи може Комісія відмовитися розглядати мою скаргу?

Може, якщо скарга не відповідає таким вимогам:

1. Скаргу подано усно або, наприклад, у вигляді допису на Facebook-сторінці.
2. У скарзі немає даних про заявника (заявниці) (ім'я, прізвище) та контактів для зворотного зв'язку (телефон або поштова адреса, або електронна адреса).
3. У скарзі не зазначено назву медіа або прізвище журналіста (журналістки), щодо якого подається скарга.
4. У скарзі відсутня назва публікації, сюжету, програми тощо.
5. У скарзі немає додатків у вигляді оскаржуваного матеріалу або посилання на джерело, де зазначено дату оприлюднення матеріалу.
6. Скаргу подано пізніше, ніж через рік із моменту оприлюднення матеріалу.

7. Скаргу надіслано на матеріал (матеріали), щодо якого (яких) Комісія вже винесла рішення.

Комісія може відмовити в розгляді скарги, якщо позов щодо розгляду спору перебуває в суді й предметом позову є предмет скарги.

Скільки часу займає розгляд скарги?

Комісія розглядає звернення та виносить рішення у термін, необхідний для вивчення обставин конфлікту та запрошення зацікавлених осіб. У більшості випадків термін розгляду звернення не перевищує 120 календарних днів від моменту прийняття скарги на розгляд. У разі необхідності цей термін може бути продовжений рішенням голови Комісії.

Чи можу я брати участь у розгляді моєї скарги?

У переважній більшості випадків розгляд скарги відбувається без присутності заявника. Члени Комісії аналізують, наскільки дотримано в оскаржуваному матеріалі пункти Кодексу етики українського журналіста та в чому полягають можливі порушення.

Комісія може запрошувати третіх осіб до участі у своїй діяльності – зокрема, осіб, щодо яких розглядається скарга, та/або осіб, що можуть мати інформацію, пов'язану зі скаргою. Для підготовки рішень і рекомендацій Комісія може залучати експертів із різних сфер діяльності.

Яке рішення може винести Комісія після розгляду моєї скарги?

За результатами розгляду скарги Комісія ухвалює одне з таких рішень:

Дружнє попередження. Виноситься у випадках, коли Комісія розцінила порушення норм журналістської етики журналістом або медіа, які стали об'єктом розгляду, як ненавмисну помилку; коли порушення носить несистемний характер та не призвело до серйозних негативних наслідків.

Заява. Рішення у формі заяви виноситься у випадках, коли дії журналіста чи медіа розцінюються Комісією як такі, що порушують норми журналістської етики, право громадськості на отримання правдивої інформації або загрожують довірі до українських медіа. Також заява може бути прийнята з ініціативи Комісії за сукупністю схожих порушень у різних медіа.

Публічний осуд. Рішення у формі публічного осуду виноситься у випадках, коли дії журналістів або медіа розцінюються Комісією як грубе, умисне порушення Кодексу етики українського журналіста; коли встановлено системність порушень

Кодексу, несумісну зі стандартами професійної журналістики.

Рішення про відсутність порушень
Кодексу етики українського журналіста.

Чи може Комісія зобов'язати медіа видалити матеріал або надрукувати спростування?

Зобов'язати – не може, оскільки не має на це повноважень. Водночас на етапі розгляду скарги редакція або журналіст (журналістка) можуть врахувати аргументи заявника (заявниці) й виправити помилку. Наприклад, доповнити матеріал позицією іншої сторони конфлікту або видалити фото дитини, використане без згоди батьків. Тобто йдеться про добровільне вирішення проблеми з боку журналіста (журналістки) чи медіа, які стали об'єктом розгляду Комісії.

Як я дізнаюся про рішення, ухвалене за моєю скаргою?

Ухвалені Комісією рішення підлягають оприлюдненню на сайті Комісії протягом двох робочих днів.

Ухвалене рішення надсилається:

- журналістам, керівникам медіа, які стали об'єктом розгляду Комісії;
- особі, яка звернулася із заявою.

Рішення також поширюється серед журналістів і медіа, які підписали Кодекс етики українського журналіста.

Рішення Комісії оскарженню не підлягає.

Чи є рішення Комісії обов'язковим до виконання журналістами і редакціями?

Кодекс етики українського журналіста, який є основним документом у роботі Комісії, – це не закон, обов'язковий до виконання, а перелік правил, які вирізняють якісну журналістику. Комісія прагне, аби якомога більше медіа і журналістів дотримувалися Кодексу, усвідомлюючи свою відповідальність перед суспільством, а не просто з остраху перед покаранням. Тому важливою частиною роботи Комісії є не лише ухвалення рішень, де засуджуються порушення, а й медіація конфліктів між медіа і споживачами інформації. Якщо редакція визнає свою помилку і готова виправити її, це підвищує довіру аудиторії і зміцнює репутацію медіа.

Крім того, Комісія розробляє й оприлюднює рекомендації для журналістів із висвітлення тих чи інших тем.

